

”Å ha en veileder er alfa og omega for et prosjekt”: kvalitetssikring av begynneropplæringa i lesing og skriving

Evaluering av prosjekt ”Lese- og skriveopplæring. Et samarbeidsprosjekt mellom PP-tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold”

Kjell-Arne Solli

**Høgskolen i Østfold
Rapport 2007:10**

Online-versjon (pdf)

Utgivelsessted: Halden

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Høgskolen i Østfold har en godkjenningssystem for publikasjoner som skal gis ut i Høgskolens Rapport- og Arbeidsrapportserier.

Rapporten kan bestilles ved henvendelse til Høgskolen i Østfold.
(E-post: postmottak@hiof.no)

Høgskolen i Østfold. Rapport 2007:10

© Forfatteren/Høgskolen i Østfold

ISBN: 978-82-7825-226-0

ISSN: 1503-2612

Forord

Med denne rapporten avsluttes evalueringen av ”Prosjekt lese- og skriveopplæring: et samarbeid mellom PP – tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold.” (Prosjekt Lese – skrive – mestre).

Prosjektperioden har vært tre år fra juni 2002. Evalueringsoppdraget ble gitt til Høgskolen i Østfold avdeling lærerutdanning ved professor Alfred Lie og førsteamanuensis Kjell-Arne Solli.

Intervjuene med rektorer og veiledere, med styringsgruppa og ansatte i PP – tjenesten er foretatt av Lie og Solli i samarbeid. Gjennomføring av spørreskjemaundersøkelsene, intervjuene med lærere, bearbeidelse og analyse av data samt skriving av rapporten er gjort av Solli.

Datamaterialet fra kartleggingsprøvene og SL60 er samlet og bearbeidet av PP-tjenesten i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg v/ leder Kjell Syversen.

Jeg vil takke alle som har hjulpet med å gjennomføre oppdraget, og alle som har stilt opp til intervjuer og som har svart på spørreskjemaer. En særlig takk til leder av PP – tjenesten for Hobøl, Skiptvet og Spydeberg, og til professor Alfred Lie for et godt samarbeid.

Den avsluttende rapporten står helt for min regning.

Halden, august 2007

Kjell-Arne Solli

Innhold

Forord	1
Liste over tabeller.....	4
Liste over figurer.	4
1. Bakgrunn	5
2. Sammendrag	7
3. Prosjektets mål	11
4. Virkemidlene i prosjektet (prosjektets innhold)	15
5. Oppstart og organisering av prosjektet.....	19
6. Evaluering av prosjektet	21
Spørreskjemaundersøkelsene	23
Intervju	24
7. Resultater	27
7.1 Resultater på elevnivå. Leseundersøkelsene	27
7.2 Resultater på elevnivå – SL60.....	37
7.3 Resultater på lærernivå	38
7.4 Resultater på skolenivå	41
7.5 Resultater sett fra foreldrene.....	46
7.6 Resultater for PP – tjenesten	48
8. Drøfting av resultater	51
8.1 Hva er prosjektets bidrag til en bedre lese- og skriveopplæring?.....	51
8.2 Prosjektet som innovasjonsprosjekt	53
9. Veien videre.....	57
Referanser.....	63

Liste over tabeller.

Tabell 1: Prosentandel av elever i 2. klasse på/under "bekymringsgrense" 2002-05. Fordelt på skoler.	29
Tabell 2: Prosentandel av elever i 2. klasse med "alt rett" 2002-05. Fordelt på skoler.....	30
Tabell 3: Svarfordeling i prosent på spørsmål om lærernes egen praksis.....	38
Tabell 4: Svarfordeling i prosent på spørsmål til lærerne om endring av skolens praksis.....	44
Tabell 5: Svarfordeling i prosent på lærernes vurdering av foreldrenes rolle i prosjektet.....	46
Tabell 6: Foreldres vurdering av spørsmål knyttet til lese- og skriveprosjektet. Prosentandel. (N=97).....	47

Liste over figurer.

Figur 1: Prosentvis fordeling av elever i 2. klasse på/under "bekymringsgrense" 2002-05	29
Figur 2: Prosentvis fordeling av elever i 2. klasse som har "alt rett" 2002-05.....	30
Figur 3: Grunnleggende ferdigheter. Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2002.....	31
Figur 4: Grunnleggende ferdigheter – Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2005.....	32
Figur 5: Ord og tekstlesing. Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2002.	33
Figur 6: Ord og tekstlesing. Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2005.....	33
Figur 7: Grunnleggende ferdighet. Prosentandel med "alt rett" 2002.....	34
Figur 8: Grunnleggende ferdighet. Prosentandel med "alt rett" 2005.....	35
Figur 9: Ord og tekstlesing. Prosentandel "alt rett" 2002.....	36
Figur 10: Ord og tekstlesing. Prosentandel "alt rett" 2005	36
Figur 11: Setningsleseferdighet målt med prøven SL60. Resultater 2002 og 2005. Prosentandel i resultat kategorier.	37

1. Bakgrunn

Den felles PP-tjenesten for kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg tok tidlig på nyåret 2002 et initiativ for å få i gang et felles prosjekt for lese- og skriveopplæringa i kommunene. Prosjektsøknad om utviklingsmidler ble sendt Statens Utdanningskontor i Østfold i februar samme året. Som faglig samarbeidspartner i utviklingsarbeidet falt valget på Høgskolen i Østfold ved Senter for kompetanseutvikling (SKUT), Avdeling for lærerutdanning. Prosjektet skulle gå over tre skoleår: fra juni 2002 til og med våren 2005.

Bakgrunnen for dette initiativet var at flere undersøkelser hadde vist at det stod dårlig til med leseferdigheten hos elever i norsk skole generelt, noe som også gjaldt for enkelte skoler i de tre kommunene i Indre Østfold.

Prosjektbeskrivelsen viser også til andre grunner for igangsetting av prosjektet:

- Statens Utdanningsdirektør i Østfold sendte den 14.12.01 et skriv til kommunene i Østfold om styrking av lese- og skriveopplæring
- Lese- og skrivevansker var et av satsingsområdene i SAMTAK; kompetanseutviklingsprogram for PPT og skolelederne i hele landet, og det var klare forventninger om at noe måtte gjøres som kunne rette på forholdene
- PP-tjenesten for Nord-Østerdal tok våren 1998 initiativ til et 5-årig prosjekt for de seks samarbeidende kommuner i sitt distrikt med tittel ”Forebygging av lese- og skrivevansker på småskoletrinnet”¹
- Den nye læreplanen stilte store krav til utvikling av leseferdigheter hos elevene

---

¹ ”Forebygging av lese- og skrivevansker på småskoletrinnet” i Nord-Østerdal, 1998 – 2003. Pedagogisk – psykologisk tjeneste for Nord – Østerdal i faglig samarbeid med Bredtvet kompetansesenter. Prosjektrapport Tynset, 2003.

Det ble laget en prosjektbeskrivelse som fikk navnet

”Prosjekt LESE- OG SKRIVEOPPLÆRING. Et samarbeidsprosjekt mellom PP-tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold.”

Drivkraften bak prosjektplanlegginga var et ønske om *”å oppdatere og vedlikeholde skoleledernes, lærernes og de ansatte i PP-tjenestens kompetanse på lese- og skriveopplæringsområdet.”* Det framgår av prosjektplanen at en ville sette lese- og skriveopplæringa på skolene i de tre kommunene i *”system i samarbeid med PPT”*.

Det var også et uttalt ønske at lærerne skulle *”begeistres av prosjektet og virkelig gløde for en spennende skolering”* som i tillegg til kurs ville innebære veiledning i klasserommet og på gruppe sammen med andre lærere på trinnet. Det var først og fremst lærerne på 1. til 4. klassetrinn en hadde som målgruppe, men en hadde også håp om en styrking av kompetansen hos lærerne i 5. – 7. klasse.

Det ble utarbeidet en brosjyre for å presentere prosjektet for foreldre og andre interesserte. Tittelen på brosjyren var *”Lese, skrive, mestre”*. Brosjyren formidler prosjektet fra skolenes side, og det heter

Vi håper og ønsker at prosjektet vårt blir mottatt med begeistring; at det vekker entusiasme og glød: ”Lese- og skriveopplæringsprosjektet” i kommunene Hobøl, Spydeberg og Skiptvet. Sammen med PPT skal vi gjennom felles engasjement, veiledning og oppmuntring sørge for at elevene våre oppnår gode resultater, og at færrest mulig utvikler lese- og skrivevansker.

2. Sammendrag

Som det framgår i den første delrapport fra evalueringen konstaterte vi (Solli og Lie, 2004)² at dette var et prosjekt i rett tid. Mer utfyllende data som ble presentert i delrapport 2 (Solli og Lie, 2006)³, ga ytterligere støtte til vårt hovedinntrykk fra startfasen i prosjektet om at dette har vært en rett satsning med lovende resultat.

Vårt evalueringsmateriale består av en gjennomgang og analyse av de nasjonale kartleggingsprøver i lesing for andre klasse i perioden 2002 – 2005⁴, spørreskjemaundersøkelser til lærere og foreldre samt intervju med lærere, rektorer, veiledere, prosjektgruppe og ansatte i PP-tjenesten.

Resultatene på kartleggingsprøvene viser at elevene i andre klasse ved de 6 skolene som deltok i prosjektet er blitt bedre lesere i prosjektperioden. Prosjekt lese- og skriveopplæring oppleves av alle sentrale aktører som et viktig bidrag til det positive resultatet.

Prosjektet har bidratt til å skape oppmerksomhet og aktivitet rundt den første lese- og skriveopplæring samt stimulert interessen for lese- og skriveopplæring generelt. De tiltakene som har vært iverksatt vurderes av lærere, ledere, foreldre og PP – tjeneste som positive i forhold til målsettingen. Tiltakene er velkjente i utviklingssammenheng, men systematikken og ”trykket” i arbeidet gjennom veiledning og nettverkssamlinger synes å ha gitt en ekstra dimensjon til dette

---

² Solli, K-A. og Lie, A. (2004) Prosjekt lese- og skriveopplæring: et samarbeid mellom PP – tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold. Evaluering av prosjektet: første delrapport desember 2003. Halden: Høgskolen i Østfold. Rapport 2004:4.

³ Solli, K-A. og Lie, A. (2006) Prosjekt lese- og skriveopplæring: et samarbeid mellom PP – tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold. Evaluering av prosjektet: andre delrapport august 2006. Halden: Høgskolen i Østfold. Rapport 2006:2.

⁴ I rundskriv F – 037 -00 (datert 28.06.00) besluttet Kirke- og undervisningsdepartementet at nasjonale kartleggingsprøver i lesing skulle være obligatoriske i en fireårsperiode. Prøvene ble utarbeidet og fulgt opp ved Senter for leseforskning, Universitetet i Stavanger.

prosjektarbeidet. Ikke minst har det vært viktig at tre kommuner har vært sammen om prosjektet. Et slik flerkommunalt samarbeid har gitt en større bredde og flere impulser til de skoler og lærere som har deltatt.

Resultatene som prosjektet har nådd så langt, synes å være i tråd med de mål som var satt. Prosjektgjennomføringen synes også å ha fulgt de stier som en skoleutviklingsprosess ofte følger. Iverksettingsprosessen kom litt brått på. Ikke alle deltakere forsto retning og hensikt fra starten, men det synes å ha gått seg til etter hvert. Ikke alle deltakere har vært like fornøyd med alle tiltak, men alle tiltak vurderes i en positiv retning.

Koblingen av de tre innsatsfaktorene kurs, nettverk og veiledning har blitt opplevd som et helhetlig bidrag til de gode resultat som er oppnådd. Ingen av faktorene kunne en ha vært foruten, men særlig synes veiledningen å ha vært en uvurderlig del av helheten. Som en av lærerne uttrykte det - ”å ha en veileder er alfa og omega for et prosjekt”.

Av sentrale aktører i tillegg til lærerne er rektor den mest sentrale enkeltaktør i framdriften av et prosjekt. Møller (2007) viser til Leithwood m.fl. (2006)⁵ som framhever ledernes betydning for elevers læring. Det er bare kvaliteten på læreres undervisning som går foran ledelsens betydning når det gjelder å bidra til elevers læringsresultater. Alle rektorer/ledere ved deltakerskolene har støttet og lagt til rette for prosjektet, men ikke alle har vært like engasjert og involvert seg i prosjektets liv. Det kan gjøre en forskjell for prosjektets ”driv” og gjennomslagskraft.

---

⁵ ”Sju påstander om fremgangsrikt lederskap i skolen” (Leithwood, Day, Harris, Hopkins, 2006) referert av Jorunn Møller i foredrag ”Kvalitet i anerkjente skoler” ved konferanse om pedagogisk lederskap 5. - 6. Februar 2007 http://skoleledelse.no/lks/mer/Jorunn_Moller.pdf

Alle skolene har videreført prosjektet til høyere klassetrinn og til ”nye” prosjekt knyttet til matematikk og tilpasset opplæring. I samarbeid med PP – tjenesten har alle skolene videreført arbeidet med lese- og skriveopplæringen til 5. – 7. trinn. Dette arbeidet skjer gjennom kurs og arbeid i nettverksgrupper. Målet med dette arbeidet er at det skal utarbeides en plan for lese- og skriveopplæringen fra 5. til 7. trinn i de tre kommunene.

Et sentralt spørsmål i en evaluering som dette er om resultatet i form av bedre leseferdighet er en direkte virkning av prosjektet. Våre data gir ikke grunnlag for bastante konklusjoner. Skolene er inne i en kompleks og sammensatt hverdag der krav og impulser er mange. Det er vanskelig å ha oversikt over den relative betydning et slikt prosjekt har i forhold til andre påvirkninger i løpet av perioden.

Noen lærere mener at de gode resultatene og satsing på lesing ville kommet uansett, mens en større andel lærere framhever betydningen av å ha et slikt prosjekt å støtte seg på i leseopplæringen. På bakgrunn av våre data finner vi at prosjektet har gitt bidrag til en lese- og skriveopplæring i klasserom og på skoler som er i tråd med norsk og internasjonal forskning om hva som fører til at elever blir gode lesere.⁶

Det er en stor utfordring å opprettholde den aktivitet som ”leseprosjektet” har initiert slik at en kan sikre varige resultater.

---

⁶ Lie, A. (2000). Leselæring og lese- og skrivevanskar i eit oppgåveanalytisk perspektiv. Høgskolen i Østfold

Bråten, I. (red) (2007). Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis. Oslo: Cappelen Akademisk forlag

Pressley, M. (2006, April 29) What the future of reading research could be. Paper presented at the International Reading Association’s Reading Research 2006, Chicago, Illinois,

3. Prosjektets mål

Formålet med prosjektet i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg var ”å *kvalitetssikre begynneropplæringen i lesing og skriving*” slik at lese- og skrivevansker kunne forebygges og flere elever oppnå gode resultat. Forebygging av og rutiner for oppfølging av leseutviklinga gjennom tilpassa opplæring, skulle stå i fokus, og prosjektet skulle gjennomføres i nært samarbeid med lærerne, men skoleledelsen og foreldrene var også viktige samarbeidsparter.

Hovedmålet med prosjektet ble formulert slik:

Forebygge lese- og skrivevansker på småskoletrinnet, og gjennom det redusere antall elever med disse vanskene.

Dette hovedmålet ville en nå ved

- *å kvalitetssikre begynneropplæringen ved systematisk og solid faglig forankret tilpasset opplæring*
- *å øke innsatsen i å forebygge, avdekke og avhjelpe lese- og skrivevansker og*
- *å etablere rutiner for å følge opp leseutviklingen*

I Prosjektbeskrivelsen ble det satt opp følgende sju delmål:

- *Skolens metodevalg og organisering av begynneropplæringen i lesing og skriving bygger på begrunnet viten. En klar praksisteori ligger til grunn. Metodevalg er ikke tilfeldig og læreravhengig.*
- *Lærerne har gode kunnskaper om leseprosess og leseutvikling slik at undervisningen kan tilrettelegges i forhold til den enkelte elevs behov.*

- *Skolen har forpliktende rutiner og undervisningsopplegg for videreutvikling og stimulering av lese- og skriveferdighetene i 3. og 4. klassetrinn.*
- *Praksis i klasserommet endres gradvis i takt med den økte faglige og metodiske kompetansen.*
- *Skolen har rutiner og kompetanse som sikrer at alle barn får det best mulige grunnlaget for å lære å lese og skrive (forebygge).*
- *Det innarbeides faste rutiner som kan avdekke lese- og skriveproblemer på et tidlig tidspunkt (avdekke).*
- *Skolens system, som gjennom ressursfordeling og organisering, sikrer hensiktsmessige styringstiltak for elever som trenger særskilt tilrettelagt lese- og skriveundervisning (avhjelp).*

Det ble også formulert egne mål for lærerne som inngikk i prosjektet, for skolen som system, for PP-tjenesten og for foreldregruppa. Disse målene var som følger:

Mål for lærere:

Skape engasjement og glød for lese- og skriveopplæringa.

Øke den faglige og metodiske kompetansen.

Bevisstgjøre og endre undervisningspraksis i takt med økt faglig og metodisk kompetanse.

Mål for skolen som system:

Ta vare på den kompetansehevingen og praksisendringen som skjer i skolen gjennom prosjektet. Når prosjektperioden er over, har innholdet i prosjektet blitt en del av skolens virksomhet.

Skolen skal bli i stand til å forebygge og bearbeide en del lese- og skrivevansker selv slik at behovet for oppmeldinger til PP-tjenesten blir redusert.

Mål for PP-tjenesten:

Øke den faglige kompetansen innenfor bearbeiding og forebygging av lese- og skrivevansker.

Vri arbeidsprofilen mot mer systemarbeid.

Integrere prosjektarbeidet i den ordinære driften av tjenesten.

Mål i forhold til foreldregruppa:

Øke kunnskapen deres om hvordan barn lærer å lese og skrive.

Gi informasjon om hva hjemmet kan gjøre for å være med på å forebygge lese- og skrivevansker.

4. Virkemidlene i prosjektet (prosjektets innhold)

Virkemidlene for å nå dette målet er særlig knyttet til 4 elementer:

1. Kurs for lærere i den første lese- og skriveopplæring.

Dette er en ”kurspakke” arrangert av Senter for kompetanseutvikling (SKUT) ved Høgskolen i Østfold, Avdeling for lærerutdanning. Kommunene har gitt aktuelle lærere muligheter for å delta på årlige kurs knyttet til den første leseopplæringen og leseopplæring i 3. – 4. klasse. Forelesere har vært knyttet til Høgskolen i Østfold, Institutt for spesialpedagogikk og Bredtvet kompetansesenter.

2. Veiledning til deltakere på den enkelte skole

Det ble engasjert en veileder som fokuserte førsteklasse (en ansatt ved PP – tjenesten for de tre kommunene) og en veileder for 2. klasse (engasjert gjennom SKUT).

Veilederne har vært med i klassene, drøftet resultater fra leseprøver (Ringeriksmaterialet, IL-basis og nasjonale prøver) med lærerne, lest med elever og deltatt på foreldremøter.

”Hovedbudskapet” i prosjektet sett fra veilederne side har vært;

Analyse, analyse, analyse og språklig bevissthet for elevene i 1. klasse. Å kunne vite hvor den enkelte elev er (ord, setning, stavelse, lyd, artikulatorkisk)

*Vise til slagord fra IL-basis: tidlig innsikt – tidlig innsats, systematisk arbeid med grunnleggende ferdigheter, 2. klasse, fonologisk strategi, skrive seg inn i systemet, vår 2. klasse, systematisk utvikling av lydkunnskap, begynnende fokus på leseforståelse.
Struktur, systematikk, det gjentakende blir gjenkjent*

3. Nettverksmøter der en samlet alle deltakende lærere.

Nettverksmøter for 1. og 2. klasse har vært 4 samlinger for hvert trinn pr. år. Fra våren 2004 har det også vært samlinger for 3. - klasselærere. Nettverkssamlinger har vært lagt i slutten av en skoledag. Innholdet i møtene har vært erfaringsdeling mellom deltakerne, presentasjon og drøfting av kartleggingsverktøy. Veilederne sier om nettverksmøtene:

I nettverk har en trukket fram lesestrategier, målrette barnas innsats, bruke øynene og konsentrere seg

4. Utvikling av plan for lese- og skriveopplæring 1. – 4. trinn for Hobøl, Skiptvet og Spydeberg.

Det var et ønske fra kommunene at det skulle utarbeides en plan som kunne prøves ut i det siste året i prosjektet. Planen bygger på det teorigrunnlaget og den praksis som prosjektet bygger på. Det er hentet ideer fra litteratur innen feltet ”forebygging av lese- og skrivevansker”, erfaringer fra gjennomføringsperioden samt ideer fra andre kommuner som har drevet lignende prosjekter. Denne planen har hentet mange av ideene fra en plan som er laget av Skedsmo kommune. Planen er ført i pennen av PP-tjenesten. Den er sendt alle deltagerkolene for uttalelse. De uttalelsene som kom inn, ble bearbeidet av en gruppe bestående av representanter fra prosjektledelsen og PP -

tjenesten. Planen inneholder mål for leseopplæringen for hvert trinn, samt nærmere konkretisering i hovedområder, mål for hovedområder, ideer og virkemidler, obligatoriske tiltak, skolens egne tiltak og tids- og ansvarsfesting. Hovedmålene for elevene er formulert som følger:

Klasse	Mål for elevene
1.klasse	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utvikle evnen til oppmerksomhetskontroll over noe tid, slik at de er i stand til å rette oppmerksomheten mot bestemte ting eller aktiviteter. 2. Skape læringsmiljø som fremmer skriftspråkstimulerende aktiviteter, og gir rom for verkstedtenkende pedagogikk. 3. Øke den språklige bevisstheten. 4. Lære å lese etter sine egne forutsetninger. 5. Tidlig hjelp til den som strever.
2. klasse	<ol style="list-style-type: none"> 6. ”Erobre lese- og skrivekunsten”. 7. Kunne lese ord og setninger (avkodning og forståelse). 8. Automatisere sammenhengen mellom lyd og bokstav. 9. Opplive og bruke skriftspråket som kommunikasjonsredskap. 10. Opplive gleden ved å lese selv, for andre og bli lest for. 11. Lære å skrive ord, setninger og små fortellinger.
3. klasse	<ol style="list-style-type: none"> 12. Sikre bokstavkunnskap. 13. Videreutvikle lese- og skriveferdighetene. 14. Lære sammenhengende skrift.
4. klasse	<ol style="list-style-type: none"> 15. Utvikle god leseforståelse og dermed få bedre innholdsforståelse og lesefart. 16. Ta vare på skapergleden og uttrykksleden i skriftlige arbeider. 17. Øke språklig bevissthet og skriveferdighet.

5. Oppstart og organisering av prosjektet

Det var PP-tjenesten ved dens leder som tok initiativ til prosjektet. Initiativet hadde flere grunner.

På den ene siden var lese- og skriveferdigheter i fokus. Samtak – et nasjonalt 3 – årig praksisrettet kompetanseutviklingsprogram for PP-tjenesten og skoleledere (2000 – 2003) fokuserte tilpasset opplæring for elever med sosiale og emosjonelle vansker, lese- og skrivevansker og sammensatte lærevansker. Oppmerksomheten skulle være samlet om systemrettet arbeid i tilknytning til fagområdene. Målet var å styrke PP-tjenesten sin evne til å gi råd og veiledning om enkeltelever og om det systemrettede arbeidet innen vanskeområdene. Det ble sett til andre prosjekt som var i gang bl. a ”Nord-Østerdal prosjektet” (1998 – 2003) og Skedsmo-prosjektet.⁷

Ved siden av den generelle interessen viste også de nasjonale kartleggingsprøvene i lesing for 2. klasse at flere skoler i PP-tjenestens distrikt hadde svake leseresultater. PP – tjenesten hadde også registrert elever i 5. klasse som enda ikke kunne lese skikkelig, men som ikke var meldt PP – tjenesten. Leder for PP – tjenesten har i evaluering gitt klart uttrykk for dette:

Vi må ha et system, kan ikke få meldt barn i 5. klasse.

Han la fram en sak for styret i PP-tjenesten om at de tre kommunene skulle gå sammen om et prosjekt. Det ble gitt full støtte til et slikt prosjekt.

---

⁷ Se fotnote 1 for referanse til ”Nord Østerdal-prosjektet”. Skedsmo-prosjektet er referert i Frost, J., Sørensen, P.M., Bone, W., Dolva, K.P. (2005). Leselærerprosjektet i Skedsmo 2004 – 05. Effekten av et lesemetodisk opplegg på årstrinn 3 for elever under kritisk grense. Spesialpedagogikk nr.9: 45 – 59.

På et møte med rektorene i juni 2002 ble det informert om at prosjektet skulle starte opp høsten 2002, og før skolestart (august 2002) ble det arrangert en studiedag for lærerne der seniorrådgiver Jørgen Frost fra Bredtvet kompetansesenter var foredragsholder.

Prosjektet ble etablert med prosjektleder, prosjektgruppe og styringsgruppe. Prosjektgruppe besto av prosjektleder, skolefaglig ansvarlig i hver av kommunene og leder av PP-tjenesten. Prosjektgruppa har vært ansvarlig for planlegging, framdrift og organisering av prosjektet. Prosjektleder ble engasjert gjennom Senter for kompetanseutvikling ved Høgskolen i Østfold (SKUT).

Det er også opprettet ei styringsgruppe for prosjektet med følgende oppgaver:

- Vedta mandat for prosjektet, dvs. mål og rammer
- Vedta budsjett
- Vedta hovedplan for gjennomføring av prosjektet
- Godkjenne sluttresultatet i forhold til mandatet
- Oppfølging med utgangspunkt i mandat, budsjett og plan

Styringsgruppa har bestått av medlemmene i prosjektgruppa og rektorene ved de deltagende skolene.

Kostnadene for prosjektet har vært fordelt på de tre kommunene etter antall elever i 1. – 4. klasse. Prosjektplanen - revidert 24. mai 2004 - viser et økonomibudsjett på om lag kr. 500.000,-. I tillegg kommer ressurser som PP – tjenesten har tilført prosjektet samt vikarutgifter for lærerne som deltok på kurs og nettverksmøter. Prosjektgruppen beregner den økonomiske kostnaden i prosjektet 2002 – 2005 til om lag 1. 000.000, - kroner.

6. Evaluering av prosjektet

Evalueringsarbeidet er utført av Høgskolen i Østfold, Avdeling lærerutdanning ved professor Alfred Lie og førsteamanuensis Kjell-Arne Solli.

Målet for evalueringen av prosjektet er å frembringe forskningsbasert kunnskap underveis om i hvilken grad prosjektet oppnår resultater i tråd med mål og intensjoner.

Evalueringen er lagt opp som en kombinert prosessevaluering og resultatevaluering. Sentrale elementer i evaluering:

- å beskrive og analysere mål og intensjoner
- å beskrive og analysere utviklingsprosesser (iverksetting, vedlikehold, motspill og medspill)
- å beskrive rammefaktorer for gjennomføringen
- å beskrive og analysere de effekter og resultat som er oppnådd så langt

Våre virkemidler i evalueringen har vært

- dokumentanalyse knyttet til aktuelle plandokumenter og programteori (vår 2003)
- gjennomføring av spørreskjemaundersøkelse til lærere som deltar i prosjektet (høst 2003)
- intervju med rektorene ved de deltakende skolene (høst 2004)
- spørreskjemaundersøkelse til lærere som deltar i prosjektet (høst 2004)
- intervju med veilederne i prosjektet (vår 2005)
- intervju med lærere som deltar i prosjektet (høst 2005)

- analyse av resultater fra kartleggingsprøver i lesing i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg (2002 - 05)
- spørreskjema til foreldre (høst 2006)
- intervju med prosjektledelsen (vår 2007)
- intervju med ansatte i PP – tjenesten som ikke har vært direkte involvert i prosjektet (vår 2007)
- analyse av skoleplaner for lese- og skriveopplæring 1. – 4. Klasse (vår 2007)

Evaluering handler i vid forstand om å vurdere virkningene av et tiltak eller en beslutning (Baklien 1993.)⁸ Denne breie rammen inkluderer mange forskjellige former for evaluering – fra måling av resultater og effekter til fortellingen basert på kvalitative studier av livet i f eks et klasserom.

Hvordan en evaluering innrettes avhenger av hvilken tilnærming til evaluering vi legger til grunn, med hva vi velger å legge vekt på og fra hvilket ståsted evalueringen defineres. Visse typer oppdrag vil gi en viss type evaluering. Dette forplikter oss til å være varsom med de slutninger og konklusjoner en kommer fram til.

Evaluering foregår ikke i tomrom, men inngår i prosesser med aktører som i mer eller mindre grad vil ha anledning til å påvirke prosessen. En evaluering kan ikke gi svar på alle spørsmål, derfor vil tilnærming være et valg. Evaluering kan derfor ikke gi endelige svar eller løsninger. Det en kan forvente å komme fram til, er kunnskap som framstår som sannsynlig, rimelig og troverdig i en gitt sammenheng.

---

⁸ Baklien, B. (1987). Evaluering i praksis. Norsk pedagogisk tidsskrift nr.5 – 87. Nå publiser på nettsiden forebygging.no:http://www.forebygging.no/cwobjekter/evaluering_i_praksis.pdf

Vår evaluering kombinerer bredde og dybde. Dybde i form av intervju med sentrale aktører i prosjektet, og bredde i form av to omganger med spørreskjemaer til deltakende lærere og en gang til foreldre.

Resultater fra de nasjonale kartleggingsprøver for 2. klasse gir muligheter til å følge hvordan elevene på dette klassetrinn mestrer sentrale element som inngår i den første leseopplæringen. Elevgrunnlaget er forskjellig hvert år, men resultater i forhold til å være på eller under en bekymringsgrense eller å ha alt rett, gir oss mulighet til å si noe om tendenser i skolenes arbeid med lese- og skriveopplæring. Vi har også data som gjør det mulig å sammenligne med et landsgjennomsnitt.

Prøvene er gjennomført av den enkelte skole og samleresultat er utarbeidet av pedagogisk-psykologisk tjeneste for de samarbeidende kommuner.

Analysen av resultatene på kartleggingsprøvene kan bidra til å si noe om hvordan skolene arbeider med å lese og skrive, men kan ikke gi svar på en direkte effekt av et prosjekt. Det som vi kan si noe om er hvorvidt (hvordan eventuelt i hvilken grad) prosjektet har trukket skolene i retning av målet eller ikke.

Spørreskjemaundersøkelsene

Spørreskjemaene ble utarbeidet av Solli og Lie (se delrapportene fra prosjektet jf fotnote 2 og 3). Spørreskjemaundersøkelsene ble administrert gjennom PP – tjenesten for prosjektkommunene. Den første undersøkelsen ble sendt ut til 24 lærere. Svarprosenten var på 83. Den andre undersøkelsen ble sendt til alle lærere som i større eller mindre grad var involvert i prosjektet – 54 lærere. Her kom det inn 31 svar - en svarprosent på 56. Dette er en akseptabel svarprosent

på spørreskjemaundersøkelser generelt. I dette spesielle tilfelle når det gjelder et kommunalt prosjekt, kan dette imidlertid sies å være en lav svarprosent. Dette kan skyldes at utsendelsen av ulike grunner kom svært nær jul. Det kan også være at flere som fikk spørreskjemaet, ikke følte seg tilstrekkelig involvert i prosjektet. Spørreundersøkelsen til foreldre ble sendt ut til foreldre til elever i 4. klasse ved alle deltakerskolene. Dette er da foreldre som har fulgt prosjektet siden 2002. Samlet var det 168 elever i fjerde klasse og vi fikk inn svar fra 97 foreldre – en svarprosent på 57. Svarprosenten vurderer vi som tilfredsstillende.

Intervju

Et viktig formål med evalueringen er å forstå hvilke organisatoriske prosesser og mekanismer som bidrar til at prosjektet lykkes eller eventuelt mislykkes i å nå de mål som er satt. Vi har intervjuet tre sentrale grupper med aktører i prosjektet:

- rektorene ved de seks deltakende skolene
- veilederne i prosjektet
- et utvalg av lærere ved de seks deltakende skolene
- prosjektgruppa
- ansatte i PP-tjenesten

Intervjuene gir systematisk informasjon om hvordan det har vært å delta i prosjektet, hvilke erfaringer de har med de virkemidler som inngår i prosjektet og muligheter for å spre og videreføre resultater fra prosjektet.

Utvalget av lærere er basert på å få med lærere fra hver skole som har deltatt i prosjektet fra starten. De er blitt rekruttert via prosjektledelsen.

Intervju med veilederne i prosjektet, prosjektgruppa og ansatte i PP – tjenesten ble gjennomført som gruppeintervju. De øvrige intervjuer ble foretatt individuelt.

Sikkerheten i de prosjektresultater vi trekker fram, er et viktig spørsmål i all evaluering. Dette handler om troverdigheten i vår datainnsamling og analyse. Det er mange usikkerhetsmoment å ta hensyn til når vi skal svare på i hvilken grad prosjektet oppnår resultater i tråd med mål og intensjoner. Evalueringen er ingen klassisk intervensjonsanalyse i form av pre- post- undersøkelser. Heller kan vi kalle dette en innovasjonsanalyse koplet opp mot kartleggingsdata av andre klasse elevers leseferdighet. Evalueringen er deskriptiv og det er ikke lagt opp til årsaksforklaringer.

Samlet dokumentasjon fra prosjektet har en såpass bredde og inneholder så lite sprik i opplevelsen fra de ulike aktører at vi mener å ha gitt et troverdig bilde av prosjektet.

7. Resultater

7.1 Resultater på elevnivå. Leseundersøkelsene.⁹

”Lese- og skriveopplæringsprosjektet” har hvert år gått hånd i hånd med den nasjonale kartleggingsprøven i lesing for andre trinn. Satsingen på leseopplæring har dermed kunnet gi den enkelte skole en umiddelbar tilbakemelding om dette var et prosjekt som svarte seg. Utlesingen av årlige resultater kan dermed ha gitt en ekstra motivasjon for prosjektgjennomføringen.

Selv om det er vanskelig å gjøre bastante slutninger på bakgrunn av resultatene, så sier de klart noe om at skolenes arbeid med lesing har gått i retning av prosjektets målsettinger.

Lesing er en kompleks og sammensatt ferdighet. Kartleggingsprøvene er ikke laget for å fingradere elevenes prestasjoner. Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning påpeker i sine rapporter at prøvene ikke kan brukes for å beregne og følge utviklingen av gjennomsnittlig leseferdighet verken på individ eller gruppenivå, men en får likevel et grunnlag for å følge utviklingen over tid ved å sammenholde egne elevers resultater med standardiseringsutvalgets

---

⁹ Informasjon om de nasjonale kartleggingsprøvene er gitt i evalueringens delrapport 2 (Solli og Lie, 2006). For en nærmere presentasjon og drøfting vil vi henvise til følgende rapporter:

- Solheim, R.G. med flere (2005) Leseferdighet i 2. og 7. klasse skoleåret 2003/2004 og oppsummering av resultatene for skoleårene 2001-2002, 2002-2003 og 2003 – 2004. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger. http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Leseferdighet_pa_2_og_7_trinn.pdf
- Engen, L., Begnum, A.C., Solheim, R.G. (2005). Leseferdighet på 2. årstrinn våren 2005. Delrapport. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger. http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Rapport_2_klasse.pdf
- Engen, L. med flere (2007). Leseferdighet på andre årstrinn. Våren 2006. Delrapport. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger. http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/rapport leseferdighet_varen_2006.pdf

målinger av prosentandel med alt rett og på/under bekymringsgrensen. Det er også dette som vi har gjort for å følge prosjektets resultater i perioden.

Vi har hatt tilgang til data fra kartleggingsprøvene på skole- og kommune nivå. I sammenheng med denne evalueringen har vi sammenlignet de kommunale prøveresultater med de nasjonale oppsummeringer av resultater, som er presentert av Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning.

Dataene gir tendenser og retning på utvikling av elevenes leseferdighet, men gir ikke svar på om de endringer som registreres skyldes tilfeldigheter eller er konkrete resultat av kommunenes prosjekt.

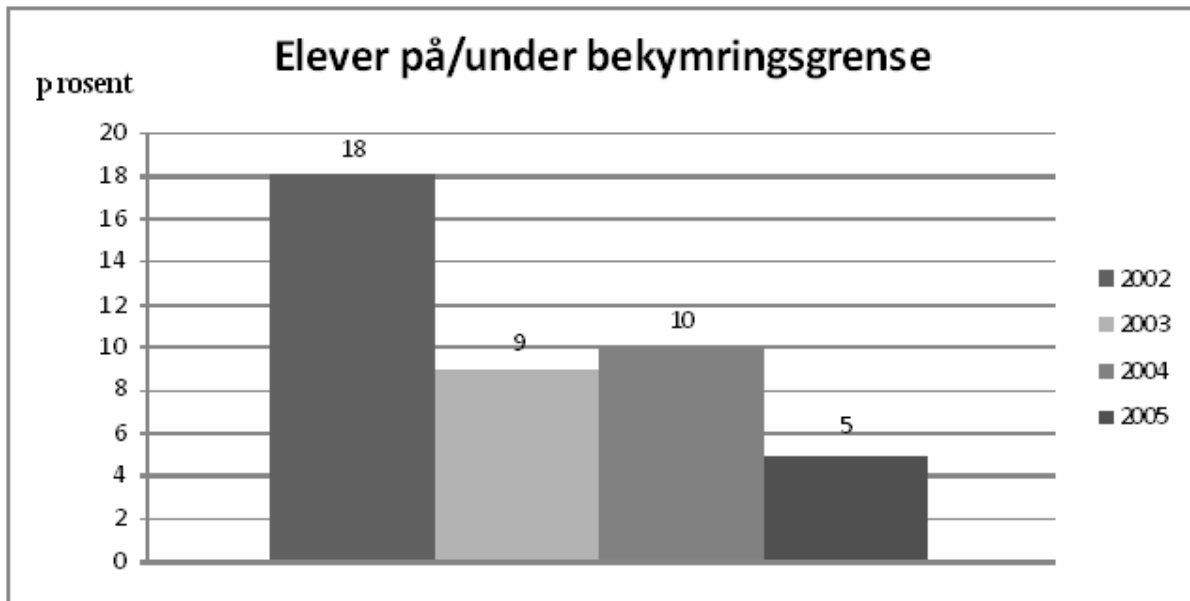
Kartleggingsprøvene samler inn data om enkeltelevers leseferdighet. Det faglige grunnlaget for kartleggingsprøvene er en forståelse av lesing som en sammensatt prosess som omfatter avkoding (grunnleggende ferdigheter) og forståelse (setningslesing og tekstlesing).

I utformingen av prøvene ville en vektlegge og finne fram til de elever som trengte oppfølging fordi deres leseutvikling ikke hadde kommet godt i gang, eller fordi den hadde stanset opp.

Resultatene fra kartleggingen av elevenes leseferdighet på 2. årstrinn er samlet inn og bearbeidet i perioden 2002 – 06. Samlet viser kartleggingene at elevene i 2. klasse i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg er blitt flinkere til å lese. Tabellen nedenfor viser andel elever i andre klasse på/under ”bekymringsgrense”.

Resultatene fra kartleggingen av elevenes leseferdighet på 2. årstrinn er samlet inn og bearbeidet i de 4 årene 2002 – 2005. Fra de 3 prosjektkommunene samlet viser prosentandelen andel av alle elever på/under ”bekymringsgrensa”.

Resultatet viser en stor nedgang i andel elever under ”bekymringsgrensa”. På tre år har andelen elever på/under bekymringsgrensen blitt mer enn halvert.

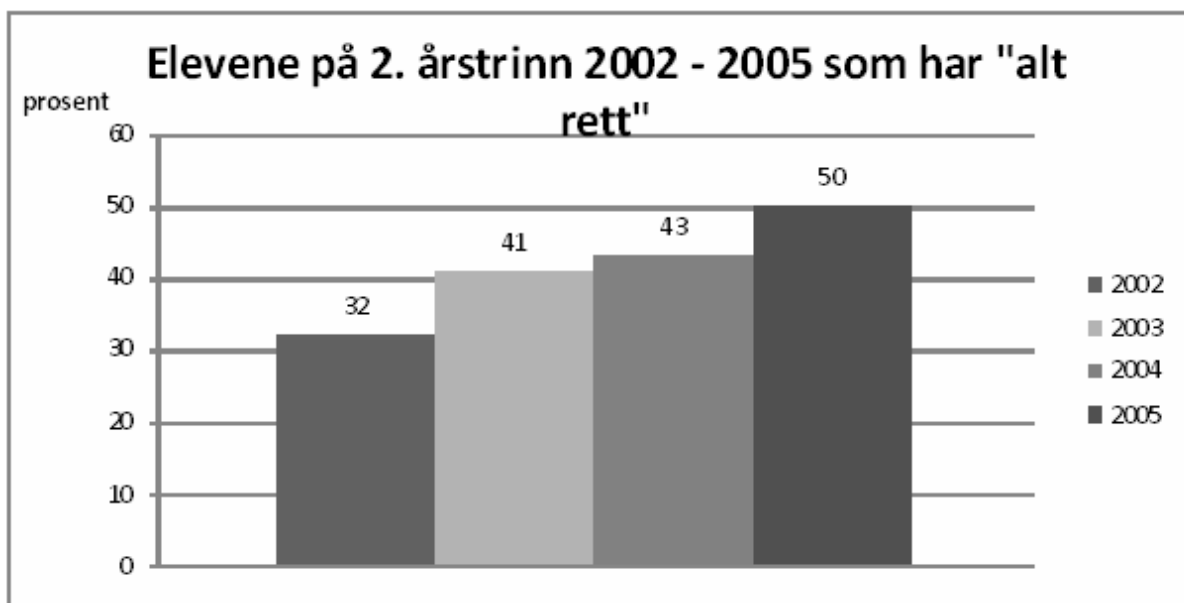
Figur 1: Prosentvis fordeling av elever i 2. klasse på/under "bekymringsgrense" 2002-05

Det vil være forskjell mellom årskull og det vil være forskjell mellom skoler. Ser vi på prosentandel på/under bekymringsgrensa fordelt på skoler, ser dette slik ut.

Tabell 1: Prosentandel av elever i 2. klasse på/under "bekymringsgrense" 2002-05. Fordelt på skoler.

Skole	2002	2003	2004	2005
A	24	1	11	13
B	28	8	3	1
C	26	20	20	1
D	18	13	7	1
E	10	11	19	8
F	14	0	6	7

I samme periode stiger andelen elever med ”alt rett” i prosjektkommunene

Figur 2: Prosentvis fordeling av elever i 2. klasse som har "alt rett" 2002-05.

Sett i forhold til deltakerskolene ser fordelingen av prosentandelen med alt rett slik ut

Tabell 2: Prosentandel av elever i 2. klasse med "alt rett" 2002-05. Fordelt på skoler.

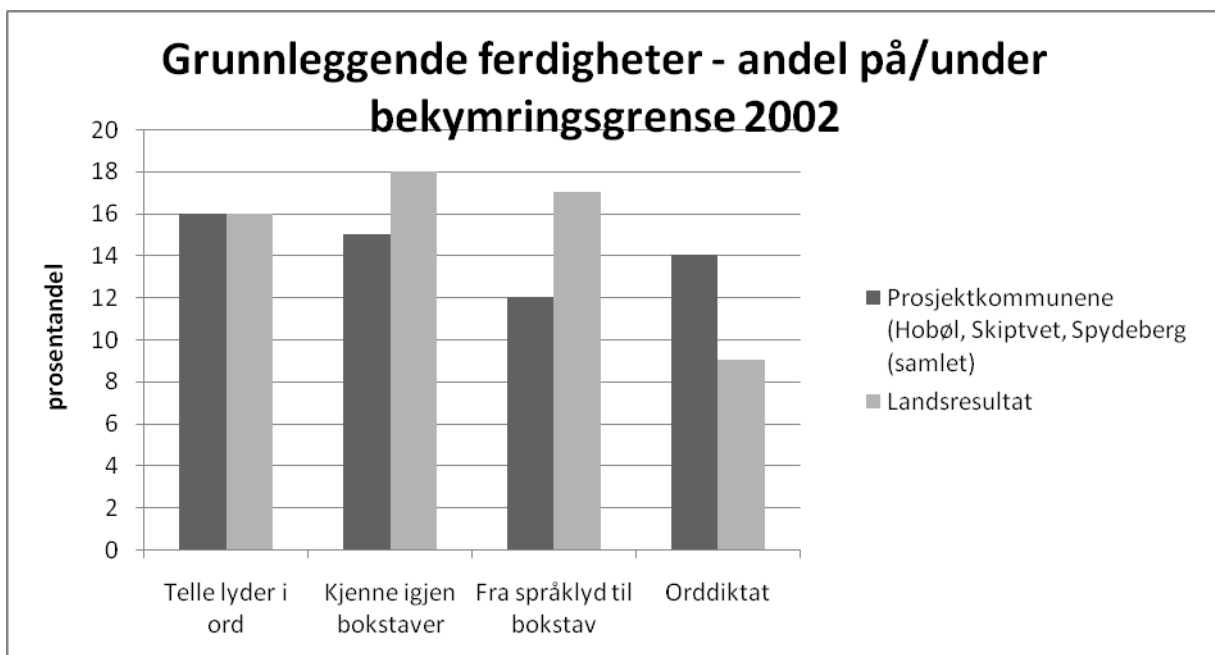
Skoler	2002	2003	2004	2005
A	24	52	31	39
B	39	41	54	71
C	22	33	35	61
D	35	28	60	57
E	27	35	35	43
F	48	63	38	44

Det overordnede bilde viser en tydelig positiv utvikling i resultatene fra kartlegging av elevenes leseferdigheter i prosjektperioden. Den positive utviklingen beskrives i form av en lavere andel elever på/under "bekymringsgrensa" og en høyere andel elever som skårer "alt rett" på prøvene.

Nå er det samlede snitt på prøveresultatene samlet for 2. - klassene i de tre kommunene et temmelig grovt mål, og i det følgende presenteres resultatene fra kommunene fordelt på det enkelte år. For hvert enkelt år presenteres resultatene for hver enkelt ferdighet innenfor områder av betydning for de grunnleggende ferdigheter i lesing, og tilsvarende for hver enkelt ferdighet innenfor området som sjekker ord og tekstlesingsferdigheter.

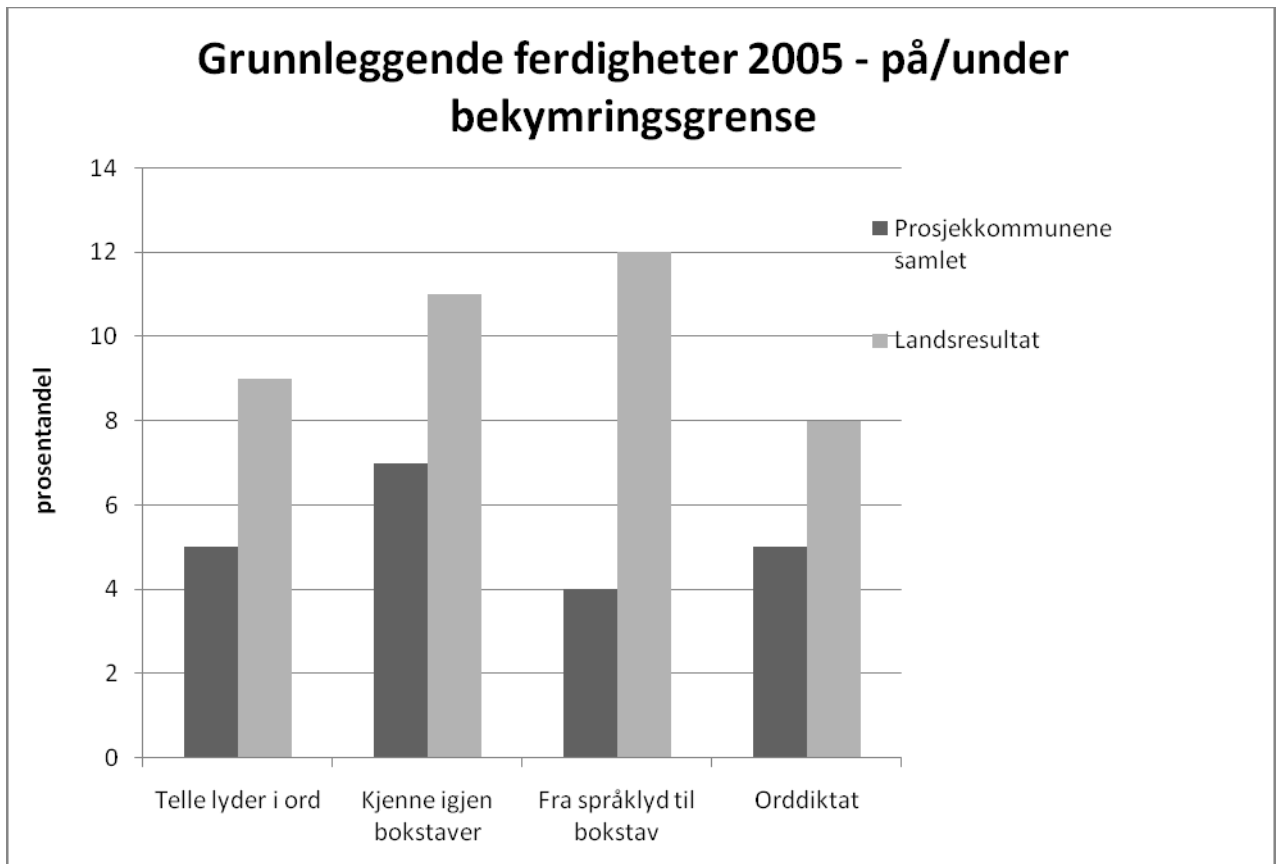
Vi har sammenholdt resultatene i prosjektkommunene med det vi her kaller ”landsresultat”. Dette er resultater i et representativt utvalg kommuner fra de årlige undersøkelsene. Disse undersøkelsene er gjennomført og presentert av Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.

Figur 3: Grunnleggende ferdigheter. Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2002.

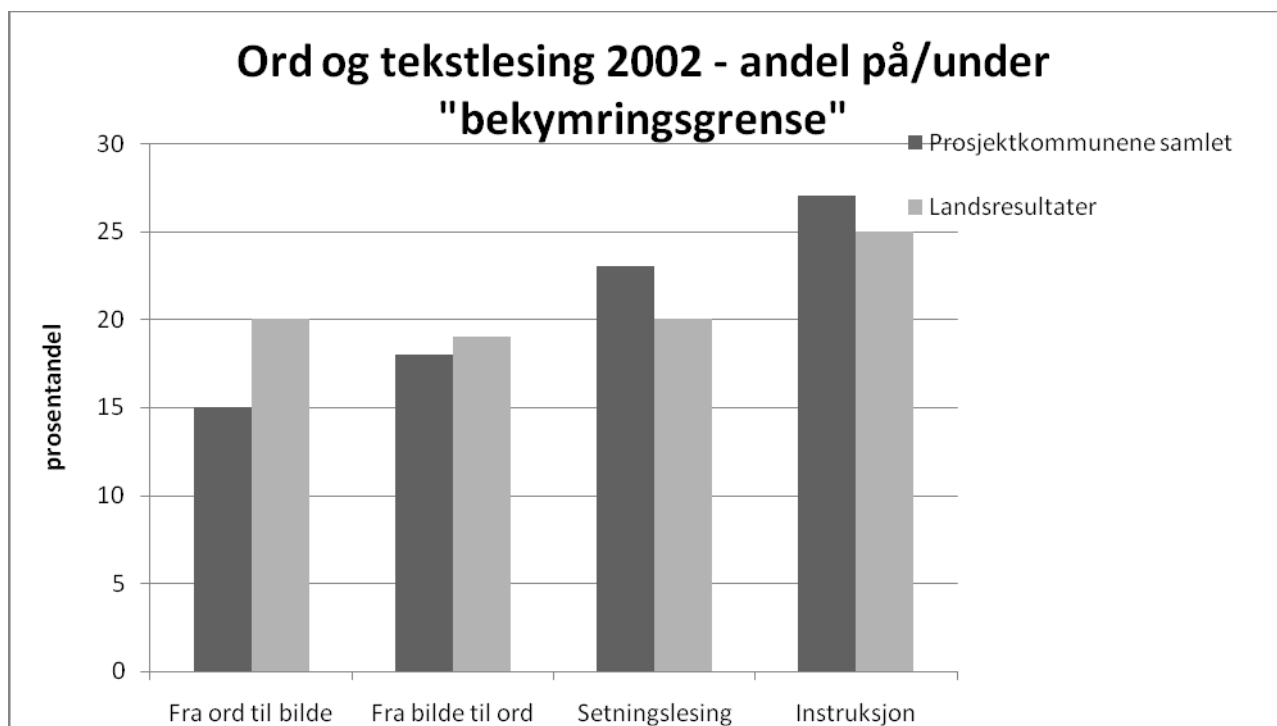
Figuren viser prosjektkommunenes utgangspunkt på de grunnleggende ferdigheter. Samlet er prosentandelen under bekymringsgrensen jevnt, med noe over eller noe under landsresultatet.

En tilsvarende oversikt for 2005 viser at andel elever på/under bekymringsgrensa er færre i prosjektkommunene enn det som oppgis for landsresultater dette året.

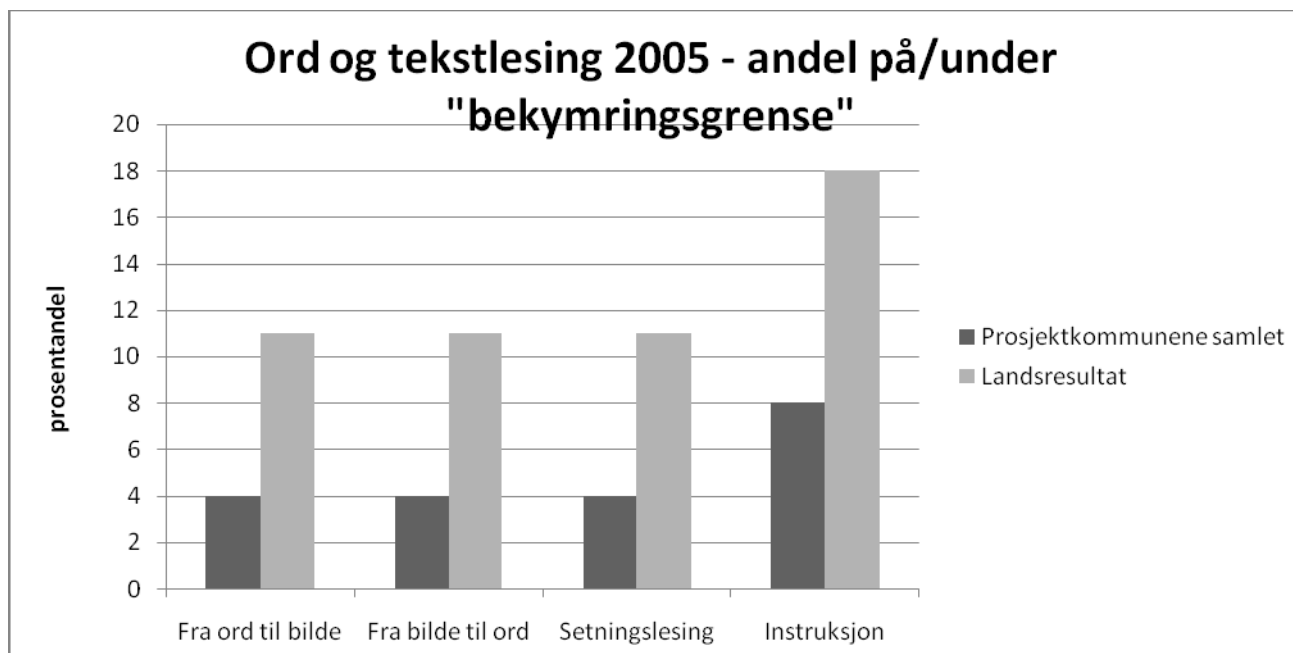
Figur 4: Grunnleggende ferdigheter – Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2005.

Den samme tendensen finner vi når det gjelder ord og tekstlesing. Elevene i prosjektkommunene oppnår resultater litt over elevene i landsundersøkelsen når det gjelder delferdighetene "setningslesing" og "instruksjon", mens de er litt under elevene i landsundersøkelsen på "fra ord til bilde" og "fra bilde til ord".

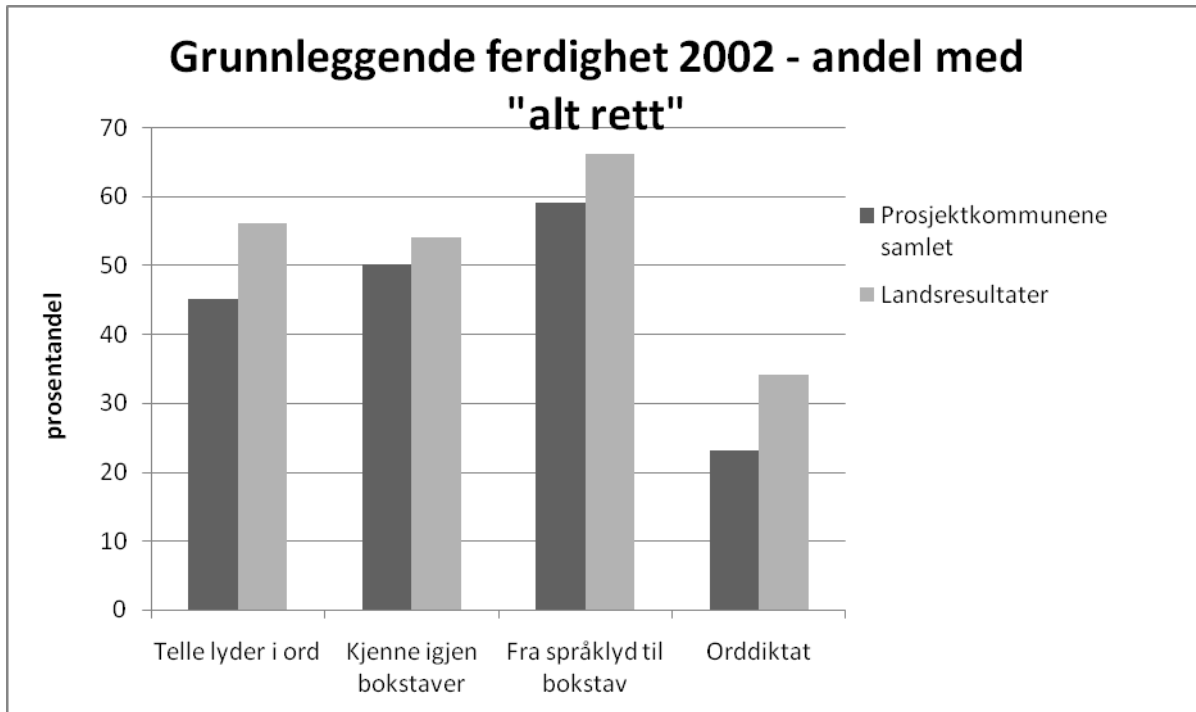
Figur 5: Ord og tekstlesing. Prosentandel på/under "bekymringsgrense 2002.

I 2005 har prosjektkommunene langt færre elever på/under bekymringsgrensa i alle fire delferdigheter enn elevene i landsundersøkelsen.

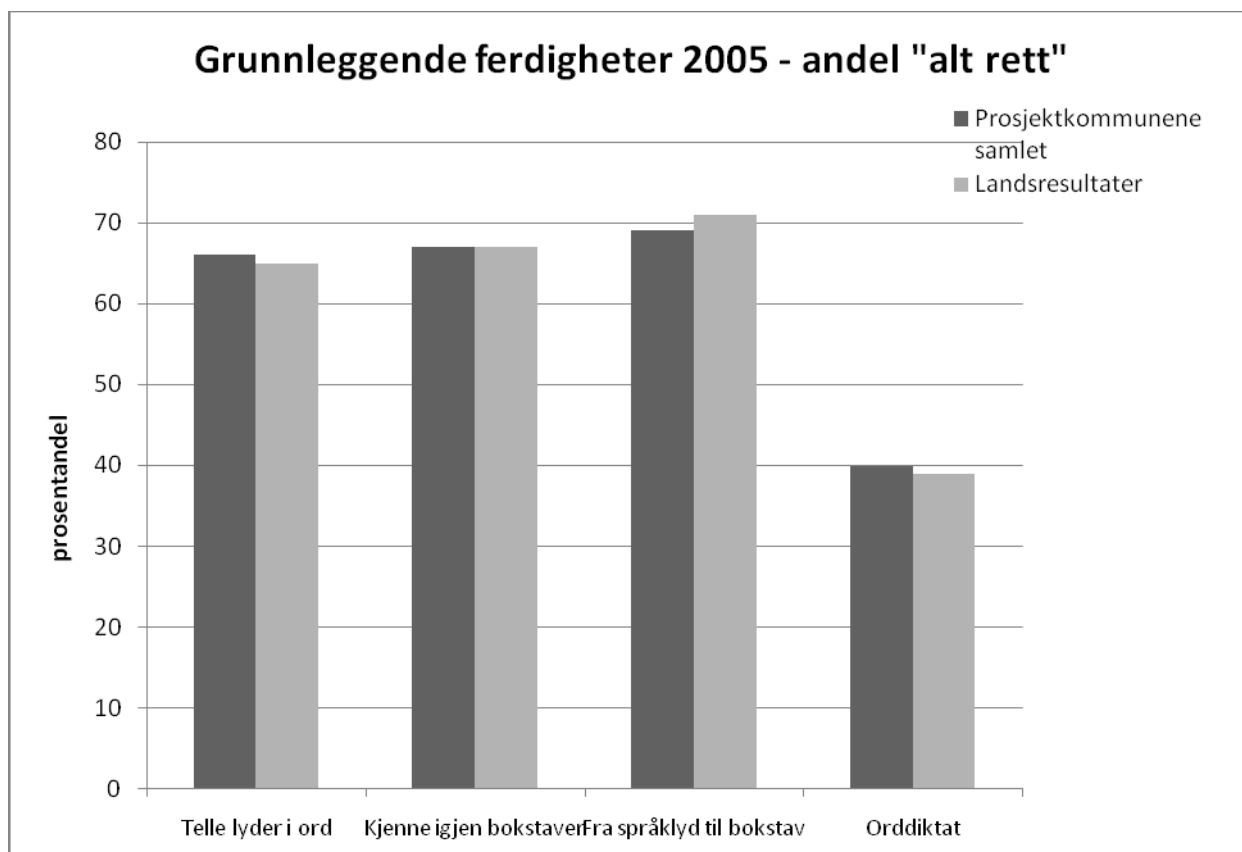
Figur 6: Ord og tekstlesing. Prosentandel på/under "bekymringsgrense" 2005.

På tilsvarende måte har vi sammenlignet hvor stor andel elever som får "alt rett" i henholdsvis prosjektkommunene og på landsundersøkelsen.

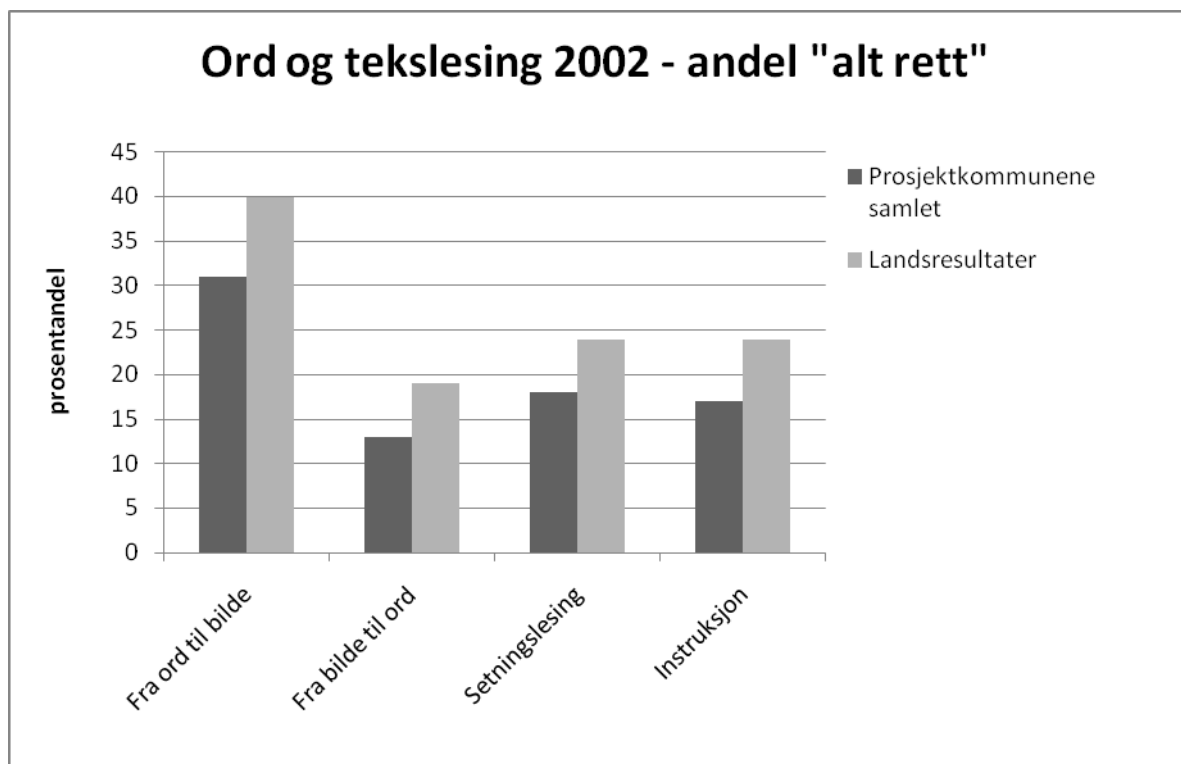
Figur 7: Grunnleggende ferdighet. Prosentandel med "alt rett" 2002.

Når det gjelder de grunnleggende ferdigheter ligger elevene i prosjektkommunene "under" i forhold til landsresultater på samtlige målte delferdigheter med hensyn til å ha "alt rett". For 2005 har dette langt på vei jevnet seg ut.

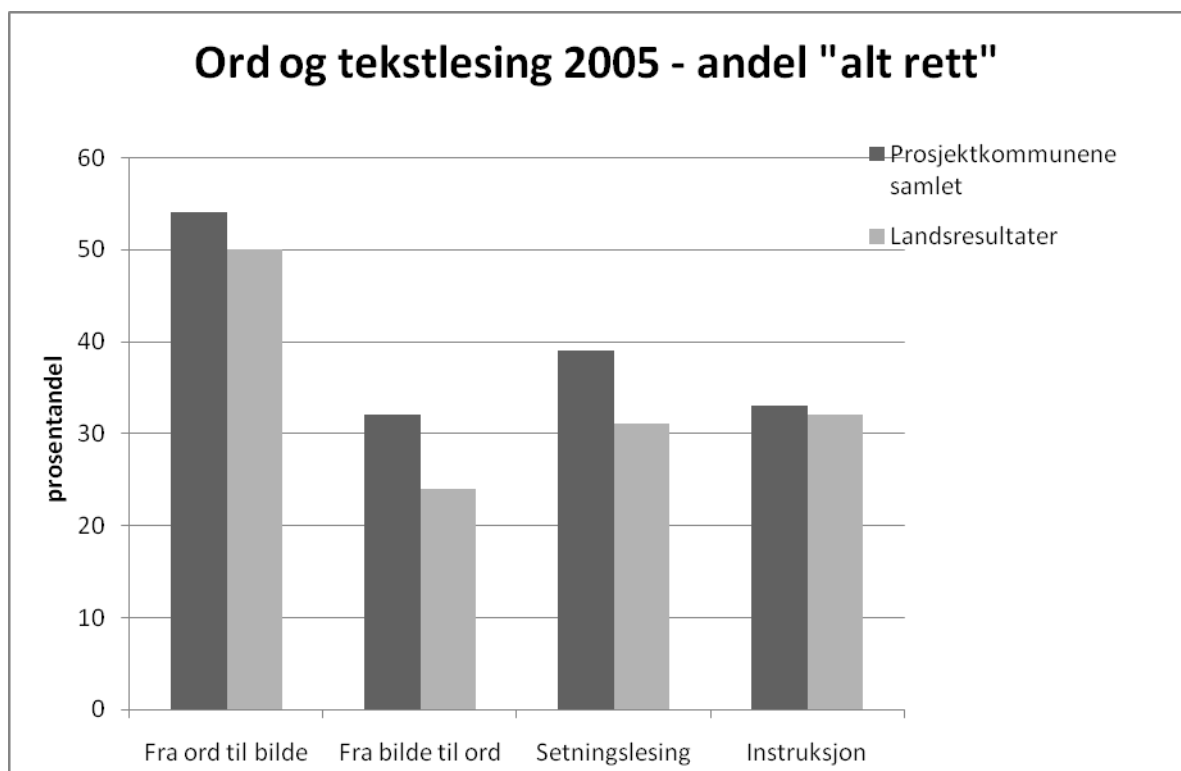
Figur 8: Grunnleggende ferdighet. Prosentandel med "alt rett" 2005.

Når det gjelder ord og tekstlesing, lå elevene i prosjektkommunene i 2002 godt under elevene i landsundersøkelsen på alle delferdigheter.

Figur 9: Ord og tekslesing. Prosentandel "alt rett" 2002.

I 2005 var dette bildet snudd til fordel for elevene i prosjektkommunene. På alle delferdigheter hadde de nå bedre resultat enn elevene i landsundersøkelsen.

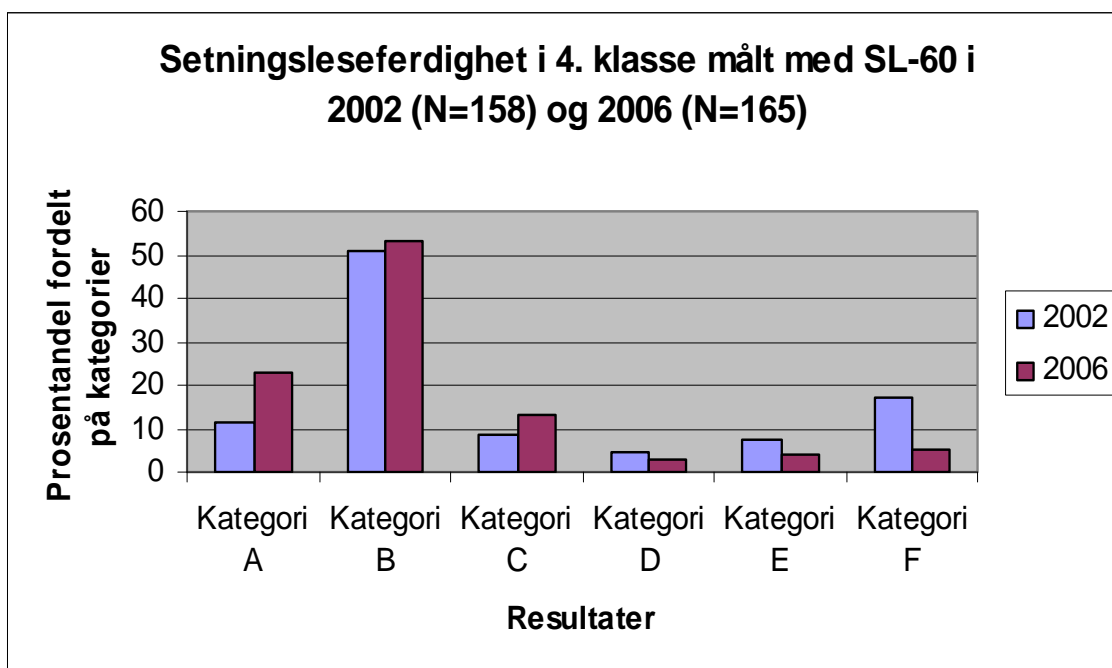

Figur 10: Ord og tekslesing. Prosentandel "alt rett" 2005

7.2 Resultater på elevnivå – SL60

Prosjektkommunene har i tillegg til de nasjonale kartleggingsprøvene gjennomført setningsleseprøven SL60 for fjerde klasse. SL60 er en gruppeprøve som kartlegger elevenes ferdigheter med å lese setninger. Formålet med prøvene er å skaffe informasjon om elevenes lesenivå og leseutvikling.¹⁰

Lærerveiledningen til SL60 (Senter for leseforskning 1995) vurderer elevene i kategori A og B til sikker lesing og at prøveresultatet er uproblematisk. Elevene i kategori E og F vurderes å ha en usikker eller meget usikker lesing, og at elevene bør kartlegges videre. Her følger en oversikt over resultatene på denne prøven. Elevene i 4. klasse 2006 er elever som har deltatt i prosjektet.

Figur 11: Setningsleseferdighet målt med prøven SL60. Resultater 2002 og 2005. Prosentandel i resultatkategori.

Tendensen i dette materialet er relativt lik det som gjelder for kartleggingsprøvene. Det viser at elevene i 2006 skårer høyere enn elevene i 2002. Det er vanskelig på dette grunnlag å trekke noen bastante konklusjoner

¹⁰ Lærerveiledning til Setningsleseprøvene SL60 og SL40. Oversatt og bearbeidet utgave av SL - Vejledning. Senter for leseforskning 1995.

hva gjelder prosjektet, men tendensen er at elevene i 2006 skårer høyere på prøver som er utarbeidet for å kartlegge elevers leseferdigheter.

Resultatene er interessante i sammenheng med målet om å forebygge lese- og skrivevansker. Utviklingen av resultatene på SL60 i perioden 2002 – 06 på andel elever i kategorien A og B, og E og F viser at elevene i fjerde klasse i 2006 også er bedre lesere enn elevene i 2002.

7.3 Resultater på lærernivå

Målene for prosjektet på lærernivå er undersøkt gjennom en spørreskjemaundersøkelse der lærerne ble bedt om å forholde seg til utsagn knyttet til målformuleringene. Utsagnene er samlet og blir presentert i tabell 3.

Tabell 3: Svarfordeling i prosent på spørsmål om lærernes egen praksis.

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer ikke i det hele tatt	Sum	N
Prosjektet har økt min faglige og metodiske kompetanse når det gjelder lese- og skriveopplæringa	28,6	53,6	17,9		100,1	28
Prosjektet har bidratt til at jeg er mer bevisstgjort på min egen undervisningspraksis når det gjelder lese- og skriveopplæringa	36,7	63,3			100	30
Jeg har ikke endret min undervisning i lese- og skriveopplæringa som følge av prosjektet	7,1	17,9	42,9	32,1	100	28
Prosjektet har bidratt til at jeg har økt mitt engasjement for lese- og skriveopplæringa	38,7	51,6	6,5	3,2	100	31
Prosjektet har bidratt til at jeg i større grad får tilpassa lese- og skriveopplæringa for den enkelte elev	19,2	46,2	30,8	3,8	100	26

Forholdet til egen praksis er klart påvirket av prosjektet. Det kan se ut til at holdningen og kompetanse når det gjelder lese- og skriveopplæring, får sterkere grad av ”enighet” enn utsagn som gjelder selve undervisningen. Respondentene er i sterkere grad enig i utsagn om at prosjektet medfører bevisstgjøring av egen praksis, enn utsagn om at prosjektet bidrar til en mer tilpasset lese- og skriveopplæring for den enkelte elev.

Vi kan også tolke svarene slik at 2/3 av lærerne gir uttrykk for at de har endret sin undervisning i lese- og skriveopplæringa som følge av prosjektet.

Flere lærere kommenterer i undersøkelsen de positive følger prosjektet har hatt i forhold til egen praksis

- bevisstgjøring, system, praktiske tips/erfaringer fra andre
- større faglig trygghet, større bevissthet på hva man gjør og hvorfor man gjør det
- positivt å utvikle erfaringer med andre kolleger,
- utvikle erfaringer med andre som jobber på samme klassetrinn. Får hjelp til å kartlegge elevene
- bevisstgjøring av 1.klasse – de oppdager bokstaver, ord, leker mye med lyder og bokstaver
- fint å få tilbakemelding på praksis fra veileder
- det er positivt at en fagperson utenfra kommer for å bli kjent med din praksis. Dermed har man mulighet til å få ekstern evaluering og evt. veiledning
- god kontroll på hver enkelt elevs leseutvikling i min klasse
- lært nye metoder, fått mange tips, styrket min tro på at det jeg gjør er bra

Svarene i spørreundersøkelsen til lærerne blir støttet opp av intervjuene med et utvalg lærere, veilederne i prosjektet, lederne ved deltakerskolene og prosjektgruppen.

Vi spurte veilederne om prosjektet medførte store endringer i forhold til lese- og skriveopplæringen.

vet ikke hva de har gjort, men lærerne har et veldig engasjement for lese- og skriveopplæring (språkleker, jobber veldig grundig og godt i de fleste klassene), engasjementet har holdt seg, engasjementet var i starten og det har bare steget

medførte endringer, de kunne fra før, men gjorde det 1 – 2 dager, nå gjør de språkleker hver dag. Mer skoleretta innhold i første klasse, trukket mer inn bokstavene. Økt differensiering innenfor klassen, bruker 6 – 7 tekstbøker – før en bok, mye flinkere med å tilpasse innenfor klassen (fra Dideriksen, Ali Baba til Harry Potter). Arbeider med ord. Mer tilpasset enn tidligere – stasjonsundervisning, lekegrupper, grupper i klassen (V)

Rektorene mente at det ikke var den store endring, men de fokuserte alle i sine svar at det var blitt mer systematikk i opplæringen og mer kunnskap om leseopplæringen.

Ikke store endringer, men mer strukturert. Mer målretta, mer strukturert.

Selv om rektorene ikke har tydelige eksempler på endringer, så er det denne målrettede opplæringa med mer fokus på den enkelte elev som går igjen i svarene.

Prosjektgruppa har fått tilbakemeldinger fra skolene og PP – tjenesten om at lærerne opplever å ha fått et verktøy som gjør at de kan følge opp elevene. Skolen har dyktige lærere. Og skolene synes å ha fått til en mer systematisk leseopplæring. Ikke minst registrerer prosjektgruppa en kraftig nedgang av elever som sliter med lesing uten å ha store vansker ("gråsoneelever").

7.4 Resultater på skolenivå

Skolene er nok - etter veiledernes mening - kommet ulikt i forhold til oppnåelse av prosjektmålene. Måloppnåelsen varierer fra kommune til kommune, fra skole til skole. Den er best der ledelsen har "tent" på prosjektet.

Rektorene har vist ulikt engasjement for å gjøre lese- og skriveopplæring som en felles satsing på skolen, samtidig med at alle rektorene synes å ha lagt forholdene praktisk til rette og delegert ansvaret for den skolebaserte oppfølging av prosjektet, når de ikke har tatt ansvaret selv.

Veilederne opplever at skolene i løpet av prosjektperioden har blitt mye mer systematiske og strukturerte i sin lese- og skriveopplæring og at de har beveget seg i retning målet. De elevene som har store lese- og skrivevansker vil fortsatt ha vansker, men det er blitt færre elever i gråsonen.

"De med mindre vansker er blitt bedre ivaretatt."

Prosjektet har i følge veilederne ført til at skolene er blitt bedre på tilpasset opplæring både i forhold til lese- og skriveopplæring og mer generelt.

Lærerne uttrykker stor enighet om at dette har vært et viktig prosjekt. Dette framgår både av tabell 3 og tabell 4 som presenterer lærernes syn både i forhold

til egen utvikling og skolens utvikling i prosjektperioden. De ville nok ha arbeidet med lese- og skriveopplæring uten dette prosjektet, men det ville ikke vært så systematisk og fått en så stor bredde og sammenheng. Lese- og skriveopplæringen er blitt prioritert. En av lærerne uttrykte det slik:

Med den situasjon jeg hadde så var dette prosjektet mdtt i blinken. Letta mye i forhold til å legge opp undervisning

Denne læreren er også konkret i forhold til hva som har vært mest fornuftig med prosjektet:

Det viktigste ... kompetanseheving hos lærerne og systematiseringa. Har fått et redskap... fornuftig å bruke såpass mye tid på en ting... bør ha utenfra samarbeidspartnere for et slikt prosjekt. Bruke god tid, få tilførsel utenfra

Flere lærere understreker at både kurs og veiledning har gjort dem mer trygge i arbeidet – ”veldig trygt og godt å ha det i bakgrunn.” og lærerne understreker at målsettingen om engasjement og glød synes å være oppnådd både for lærere: ”Morsomt å være med på prosjektet. Gode veiledere. Satt fokus”. Det har også påvirket elevene:

Gjort jobben mer spennende. Elevene har vært veldig motiverte i forhold til det vi har jobbet med, særlig språkleker (av Jørgen Frost) som vi har veldig gode erfaringer med her på skolen. Det kan du jobbe med et helt år og kommer omtrent ikke gjennom alle aktivitetene og hvordan ungene oppfatter det som lek og ikke som trening. De bare jubler når vi setter i gang. Elevenes motivasjon bedre i prosjektperioden. De kartleggingsprøvene vi har tatt viser jo det. Veldig motiverte... De er

motiverte til det de holder på med. Synes det er gøy å skrive og lese og vi har også god støtte i foreldregruppa.

Elevene har vært veldig motivert. Engasjement og lyst. Motivasjon til å lese mye, snakke sammen om det de leste. Aldri noe ”æsj nå skal vi lese”, men ”Yes, dette skal vi ha!”

For noen lærere ga prosjektet en bekreftelse på at det de gjorde var riktig, mens noen supplerte med å påpeke prosjektets egenverdi:

Tenker helt annerledes på lese- og skriveopplæringen nå. Vi var som skole ikke så bevisst på hvor viktig det var at de kunne .... rim var vi vel enig om, men lange – korte ord, det å lytte bevisst etter ulike lyder i ord, og det å finne ulike lesetekster. Vi er blitt mye mer bevisst på det nå. Hadde ikke fått alt vi hadde fått til i dag hvis vi ikke hadde fått hjelp utenfra. Muligheter til å samarbeide med skoler i samme kommune. Når vi kommer sammen snakker vi om de samme tingene. Har de samme erfaringer.

Prosjektets resultater i form av bedre leseferdigheter til elevene, forebygging og lese- og skrivevansker og færre oppmeldinger av elever til PP - tjenesten, synes lærerne som ble intervjuet, at det var vanskelig å uttale seg om. De viste til at det blei bedre resultat på kartleggingsprøvene (færre elever under kritisk grense), og de viste til større muligheter for å fange opp elever som sliter med lesing (færre elever som sliter i stor grad). Om det var blitt færre henvendelser til PP – tjenesten var som nevnt vanskelig å si noe om – ”oppmeldinger går i bølger”, men forholdet til PP – tjenesten var blitt nærere, og lærerne opplevde at de hadde mer faglig grunnlag når det gjaldt å drøfte og melde elever.

Tabell 4: Svarfordeling i prosent på spørsmål til lærerne om endring av skolens praksis.

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer ikke i det hele tatt	Sum	N
Prosjektet har bidratt til at skolen har fått økt engasjement og glød for lese- og skriveopplæringa	27,6	65,5		6,9	100	29
Skolen har fått satt lese- og skriveopplæringa i system	34,5	58,6	6,9		100	29
Skolen vår har i dette prosjektet fått kompetanse som kan videreføres når prosjektet er avslutta.	18,5	81,5			100	27
Skolen er blitt bedre i stand til å forebygge utvikling av lese- og skrivevansker hos elever	40,7	59,3			100	27
Det er stor enighet på skolen at dette er et viktig prosjekt	30,8	69,2			100	26
Når prosjektperioden er over, neste år, er innholdet i prosjektet en del av skolens virksomhet	20,8	79,2			100	25

Svarene viser en entydig tendens om at prosjektet har bidratt til en mer systematisk lese- og skriveopplæring på skolen, og at denne satsningen har bidratt til at skolen som helhet har fått et større engasjement når det gjelder lese- og skriveopplæringen.

Selv om lese- og skriveopplæringen oppleves som del av skolens helhetlige virksomhet, er det flere lærere som peker på at det fortsatt er enkeltlæreren som sitter med utfordringen i forhold til god leseopplæring og tilpasset opplæring, og det er lærere som opplever at prosjektet spriker. Det er vanskelig å si hva det gode resultatet skyldes.

Om det gode resultatet vi har i klassen tilskrives at vi er med i dette prosjektet eller at lærerne på vår skole har nedlagt stor jobb med lese- og skriveopplæringa, er vanskelig å uttale seg om.

Prosjektet ser også ut gjennom skoleledernes utsagn til å kunne leve videre. En ønsker å beholde mye av det som er igangsatt. Det vil være ønskelig, men dyrt med veiledere som nå. Rutinene for å følge opp leseopplæring gjennom den nye planen blir godt mottatt. En rektor sier:

Fyldig og fin plan. Bestemt at den skal følges slik at en ikke sklir tilbake i gamle – personavhengige – spor. Alle følger.

Prosjektet har også organisatoriske konsekvenser. Som et obligatorisk tiltak i planen¹¹ er det blitt etablert en ordning med ”jul til jul” lærer. Dette er en ekstra lærer som følger klassen noen timer pr. uke i forhold til lese- og skriveopplæringen fra jul i første klasse til jul i andre klasse.

Planen for lese- og skriveopplæringen 1. til 4. klasse er ikke gjennomført ved alle skolene. I samband med den avsluttende evaluering ba vi om få tilsendt hver enkelt skoles plan, med egne tiltak. Vi fikk tilsendt bearbeidet plan fra 4 av 6 skoler. Rektor ved en av skolene som ikke sendte planen, skrev at de ved denne skolen

har brukt den felles planen som utgangspunkt, og så har det vært opp til det enkelte team å legge inn flere/andre tiltak. Dette er ikke sammenfattet i en felles plan, men kan variere noe fra år til år. Tiltakene for de enkelte trinn kommer fram i uke- og periodeplaner.

De fire planene som er tilsendt oss, viser at skolene med bakgrunn i den felles plan har utviklet egne relevante tiltak tilpasset sin virksomhet. Tiltakene er mer eller mindre fyldige, og særlig to skoler viser et stort omfang av egne tiltak.

---

¹¹ Selv om dette er et obligatorisk tiltak i planen, framgår det av en skoleplan at de ikke har ”jul til jul lærer”.

Dette kan bety at "eierforholdet" og opplevelsen av nytteverdien i en felles plan oppleves noe ulikt ved de ulike skoler.

Det er også viktig å peke på at skolene i prosjektperioden har hatt et samarbeid med bibliotekene i de tre kommunene.

7.5 Resultater sett fra foreldrene

Vi anbefalte i første delrapport fra evalueringen (Solli og Lie 2004:53)¹² at det kunne være grunn til å involvere foreldre sterkere i prosjektet.

Seinere i prosjektet avviser lærerne et utsagn om at foreldrene har vært lite interessert i prosjektet. 1/5 mener at et slikt utsagn stemmer ganske godt, mens de øvrige finner at det stemmer ganske dårlig, eller at det ikke stemmer i det hele tatt.

Tabell 5: Svarfordeling i prosent på lærernes vurdering av foreldrenes rolle i prosjektet.

	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer ikke i det hele tatt	sum	N
Foreldrene i min klasse har vært lite interessert i prosjektet		20,8	62,5	16,7	100	24

Ved prosjektavslutning har vi gjennomført en spørreskjemaundersøkelse til alle foreldre til elever i fjerde klasse ved prosjektskolene. Fjerde klasse ble valgt ut fordi deres barn da har gått på skolen mens prosjektet har vært i gang.

Foreldrene ble bedt om å ta stilling til en rekke utsagn som dels gjaldt prosjektet, dels gjaldt lese- og skriveopplæringen for deres barn, slik de så den. Svarene vises i tabell 6.

---

¹² Se fotnote 2

Tabell 6: Foreldres vurdering av spørsmål knyttet til lese- og skriveprosjektet. Prosentandel. (N=97).

PÅSTAND	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig	Ubesvart
Jeg/vi er informert om at skolen der <i>mitt/vårt barn</i> er elev har deltatt i prosjektet "Lese – skrive – mestre"	63,9	29,9	5,2	1,0	
Jeg/vi har på foreldremøter fått informasjon om lese- og skriveutvikling hos elever	61,9	33,0	2,1		3,1
Jeg/vi har blitt informert om hva foreldre/foresatte kan gjøre for å stimulere og støtte barnas lese- og skriveopplæring	52,3	43,3	4,1		
Jeg/vi har inntrykk av at lærerne på skolen der <i>mitt/vårt barn</i> er elev har gode kunnskaper om lesing og leseutvikling	59,8	32,0	7,2	1,0	
Jeg/vi opplever at lærer samarbeider med meg/oss om <i>mitt/vårt barns</i> lese- og skriveutvikling	40,2	43,2	14,4	2,1	
<i>Mitt/vårt barn</i> synes det er gøy å lese	43,3	38,1	14,4	4,1	
Jeg/vi har inntrykk av at lærerne bidrar til å skape glød og engasjement hos elevene når det gjelder å lese og skrive	38,1	43,3	17,5	1,0	
Jeg/vi synes at skolen kunne involvert foreldrene mer i dette prosjektet	14,4	30,9	43,3	11,3	
Jeg/vi har tatt meg/oss tid til å snakke med og lytte til <i>mitt/vårt barn</i> i samband med det å lese og skrive	55,7	40,2	4,1		
Jeg/vi synes at lærerne i år stimulerer <i>mitt/vårt barn</i> til god arbeidsinnsats når det gjelder å lese og skrive	44,3	41,2	12,4	2,1	
Jeg/vi har inntrykk av at skolen bruker mye tid til å undervise hver enkelt elev	19,6	52,6	21,6	6,2	
Jeg/vi har fått god informasjon om lese- og skriveutviklingen til <i>mitt/vårt barn</i>	61,9	26,8	10,3		1,0
Jeg/vi har merket i det daglige at lærerne har prioritert arbeidet med lese- og skriveopplæring	40,2	46,4	13,4		
Jeg/vi synes det er viktig at skolen og pedagogisk-psykologisk tjeneste prioriterer å bruke ressurser på arbeidet med lese og skriveopplæring	75,3	24,7			
Jeg/vi er fornøyd med lese- og skriveopplæringen for <i>mitt/vårt barn</i> dette skoleåret	57,7	32,0	9,3	1,0	

Samlet virker dette som en brei tillitserklæring til skolenes lese- og skriveopplæring fra foreldrene til elever i fjerde klasse i de tre kommunene.

På utsagnet ”Jeg/vi synes det er viktig at skolen og pedagogisk-psykologisk tjeneste prioriterer å bruke ressurser på arbeidet med lese og skriveopplæring” så sa 75,3 % at det stemte svært godt” mens de resterende 24,7 % mente dette ”stemte ganske godt”.

7.6 Resultater for PP – tjenesten

Både i den første spørreskjemaundersøkelsen til lærere og i de seinere intervjuer med lærere framkommer det at forholdet til PP – tjenesten har vært og er meget godt. Prosjektet i seg selv synes bare å ha bidratt til den gode kontakt som lærerne vurderer å ha til PP – tjenesten.

Vi vil videre understreke foreldrenes sterke støtte til utsagnet om at det er viktig at PP-tjenesten prioriterer ressurser til et prosjekt om lese- og skriveopplæring.

Prosjektet har ført til at PP – tjenesten vet mye om den enkelte skole. De kjenner resultatene på leseprøvene, og de kjenner alle elever med leseproblem i hver av de tre kommunene. Dette styrker PP – tjenesten.

Ikke alle ansatte i PP – tjenesten har vært direkte involvert i dette prosjektet. Imidlertid gir alle uttrykk for at de kjenner godt til prosjektet. Prosjektet har det vært snakket om slik at alle har vært godt informert. Det har også vært nødvendig for skolene oppfatter PP-tjenesten som ”ett hode” og forventer at alle vet om prosjektet. Det har også ført til at hele staben har lært mer om lese- og skriveopplæring og lese- og skrivevansker. I samband med prosjektet er det utviklet og formidlet materiell og artikkelstoff som har vært tilgjengelig for alle.

Gjennom prosjekt som dette har en fått mye felles stoff som har ført staben nærmere sammen, og en kan på en bedre måte bruke hverandres kunnskap.

Prosjektet har neppe betydd færre henvisninger fra småskoletrinnet generelt, men det er langt færre henvisninger knyttet til lese- og skrivevansker.

Systemperspektivet er i fokus i forhold til lese- og skrivevansker. Det forventes at skolen og lærerne vet selv hvordan de kan jobbe på området. Det kan henvises til plan for lese- og skriveopplæring og de verktøy for utredninger som skolene har lært gjennom prosjektdeltakelse. Skolen innhenter en generell tillatelse fra foreldrene i første klasse slik at PP-tjenesten kan gå raskt inn for å kartlegge og følge opp elever som lærere er bekymret for uten at saken meldes til PP - tjenesten.

Lærerne er også blitt mer bevisst på tilpasset opplæring. Metodisk er de blitt mer bevisst på elevenes lesenivå og at de lettere finner fram til hvor vanskelig eller hvor lett en tekst bør være for at eleven kan ha nytte av den.

PP – tjenesten har over tid vært bevisst betydningen av å satse på prosjekter. I forhold til elever med konsentrasjonsvansker og problematferd har en tidligere gjennomført prosjektet ”Når alt er prøvd, hva gjør vi da 2” (et lokalt SAMTAK-prosjekt)¹³. Prosjektarbeidsformen er viktig for PP-tjenesten å satse på. Samtidig er det også viktig å være gode på å utrede unger med problemer. Ikke alle problem skyldes relasjonelle faktorer.

Lese- og skriveprosjektet synes ikke minst å ha vært viktig ved at det har vært forpliktende for skoler og lærere gjennom en felles plan, og at det er praktisk - metodisk orientert – kompetansen skal inn i den daglige praksis.

---

¹³ Iglum L.R. (2001). Samtak, utviklingsarbeid og de utfordrende elevene. Spesialpedagogikk nr.8: 16 – 19.

8. Drøfting av resultater

8.1 Hva er prosjektets bidrag til en bedre lese- og skriveopplæring?

Lese- og skriveprosjektet i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg må ses i forhold til lese- og skriveopplæring som et kunnskaps- og satsingsfelt både nasjonalt og internasjonalt.

Mange parallelle prosjekt om den første lese- og skriveopplæringen har foregått her i landet både innenfor og utenfor den nasjonale satsningen ”Gi rom for lesing”¹⁴. Prosjektet i Nord – Østerdal var en viktig kilde til inspirasjon for dette prosjektet. Kunne en i Østfold klare på 3 år, det en i Nord-Østerdal hadde utviklet over 5 år?

Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av leselyst og leseferdighet 2003 – 07 er initiert av Utdanningsdirektoratet og inneholder 31 tiltak med over 400 lokale prosjekt. Det er

- tiltak for å styrke leseopplæring, lesestimulering og bruk av skolebibliotek
- tiltak for å styrke lærernes kompetanse i leseopplæring, litteraturformidling og bruk av skolebiblioteket
- tiltak for å øke bevisstheten om lesing
- tiltak for kvalitetssikring

Løpende følgeevaluering av den nasjonale strategien ble igangsatt fra desember 2004. Statusrapporten fra april 2006 fra ”Gi rom for lesing” (Utdanningsdirektoratet april 2006) viser at fokus på leseopplæring har gitt

---

¹⁴ ”Gi rom for lesing!”. Status april 2006. Utdanningsdirektoratet.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Gi_rom_for_lesing_STATUS_2006.pdf

positive resultater når det gjelder leseferdighet og leselyst blant elevene og at det er et høyere bevissthetsnivå og fokus på leseopplæringen enn før prosjektene ble satt i gang.

Engen (2005) oppsummerer i artikkelen ”Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet” at for å hindre at vansker forblir uoppdaget, kan det være nyttig å stoppe opp med jamne mellomrom og stille spørsmålet: ”Er dette greit, eller er det noe ved dette resultatet som gir grunn til undring eller bekymring?” Dersom vansker blir avdekket på et tidlig tidspunkt og helst før elevene oppdager det selv, så er det relativt enkelt å gi den støtte og veiledning som er nødvendig for å lede aktuelle elever inn i positive utviklingsspiraler. Her kan kartleggingsprøver fungere som et sikkerhetsnett. Det er imidlertid viktig ikke å glemme at elever på småskoletrinnet faktisk er – og forventes å være – på vei mot funksjonell leseferdighet.

Kartlegging på et bestemt tidspunkt er følgelig ikke noen ”dom”. Målet er hele tiden å gi elevene gode muligheter til å utvikle seg. Vi kartlegger ikke primært for å finne feil, men for å kunne se og registrere ønsket utvikling, og glede oss over framgang. (Engen 2005:228).¹⁵

Det er vanskelig å si hva som hadde skjedd hvis prosjektet ikke var satt i gang. Ut fra den metodiske tilnærming vi har lagt opp til for å følge prosjektet, kan vi ikke gi noen entydige svar på om de forbedrede leseresultater vi kan dokumentere for elever i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg, skyldes prosjektet eller andre faktorer. Imidlertid taler alle våre kilder for at prosjektet har bidratt sterkt i

---

¹⁵ Engen, Liv (2005). Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet; hvordan, hva og hvorfor. Om bruk og tolkning av ”Kartleggingsprøven i lesing for 2. klasse”. I: Skjong, S. (red). GLSM. Grunnleggjande lese-, skrive- og matematikkopplæring. Oslo: Det norske Samlaget.

forhold til å nå de mål som var satt for prosjektet. Leseopplæring er løftet ut, ikke bare i skolens fellesskap, men i et tverrkommunalt fellesskap med PP – tjenesten som en vesentlig partner i arbeidet. Felles fokus på lesing ved en helhetlig plan for lese- og skriveopplæring med et krav om noe felles praksis, bruk og oppfølging av kartleggingsprøver, rutiner for lese- og skriveopplæring på skolen og informasjon og samarbeid med foreldre om lesing, er eksempler på en utviklet praksis.

8.2 Prosjektet som innovasjonsprosjekt

Skolen har over lang tid vært gjenstand for en rekke reformer og endringstiltak. Hver av de siste 10 – års perioder har fokusert omfattende læreplanreformer (M-74, M-87, L-97, LK-06) med innbakte satsningsområder og tiltak som forventes iverksatt på den enkelte skole.

Skolen er en sosial, kulturell og pedagogisk arena. Som pedagogisk arena er skolen et miljø som preges av nasjonale og lokale arbeidsmåter, eksamener og prøver, valg av arbeidsmåter og organisasjonsformer. Som en kulturell arena omhandler det i skolen syn på lærer- og elevroller, forståelse av læring, samhandlingsrelasjoner mm. Skolen er et samfunn med barn og voksne i samhandling, hvor ”resultatet” av samhandlingen blant annet dreier seg om menneskers identitet, opplevelse av mening, verdsetting av kompetanse, opplevelse av trygghet og tilhørighet.

Det er, som vi vet, en lang prosess fra den gode intensjon får sitt fotfeste i en organisasjon fram til den gode praksis er etablert i organisasjonens daglige liv.

Lese- og skriveopplæringsprosjektet har fulgt en klar plan som bygger på kjennskap til utviklingsprosjekt. Prosjektledelsen har gitt klart uttrykk for ” kurs

endrer ikke kursen” – det må til noe mer. Valget med å engasjere veiledere samt å knytte deltakerne til et faglig kolleganettverk synes å være helt sentralt for gjennomføring av dette prosjektet.

Prosjektet kan også sies å ha hatt en klar styring. Prosjekt- og styringsgruppen har vært aktive i forhold til igangsetting og utvikling av den felles plan.

Prosjektet er ikke overlatt til den enkelte skole og skoleleder, men det har vært et mildt trykk ovenfra. Dette ”trykket” har ikke vært lagt i prosjektgruppa eller skolelederne, men har vært gitt av veilederne og lærerne i prosjektet. Selv om prosjektet i starten nok ble oppfattet av deltakerne som noe som ble ”trykket ned” ovenfra, så var prosjektideen overbevisende nok og de metodiske grep i prosjektet synes å fange lærerne inn i et pedagogisk nettverk.

Vi tror at det var et helt sentralt grep å knytte sammen kurs, veiledning og nettverk. Vår vurdering er at bruk av veiledere var det element som fikk prosjektet til å ”gjære”. De utgjorde det press (forpliktelse) og støtte som drev prosjektet framover. Både kursvirksomheten og nettverket var nødvendige elementer, men de ville neppe gitt så gode resultat uten den forpliktende veiledning.

Både prosess og produkt (i form av resultater på kartleggingsprøver) varierer både mellom kommuner og mellom skoler, men alle skoler har vært gjennom en prosess. Vi ser i våre data forskjeller mellom skoler. Det kan også synes som at det er en kommune som synes å ha mer eierskap enn de to andre til prosjektet. Sett fra sentrale aktører i prosjektet er det gode blitt bedre, men noen er fortsatt ikke så gode som de kunne ha vært, og systematikken synes fortsatt ikke god nok. Dette må imidlertid ikke skygge over at prosjektet har gitt et løft til lese- og skriveopplæring i alle tre kommuner og alle seks skoler.

I forhold til prosjektplanen mener prosjektgruppa at de har fått det til. Men de er overrasket over at de fortsatt må holde så stramt i prosjektet, og må følge opp resultatene og planene. De er redd det ellers ville ha falt i grus etter tre år.

9. Veien videre

Lese- og skriveprosjektet har betydd mye for lese- og skriveopplæringen i de tre samarbeidskommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg. Prosjektet har vist at det på relativt kort tid er mulig å gjøre relativt store forbedringer i elevresultat i lesing ved en systematisk satsning. Det er ingen lette løsninger, men en komplisert prosess som har krevd en samordna innsats. Stikkordene kompetanseheving gjennom kurs og nettverk kombinert med oppfølgende veiledning i klasserommet har vært sentrale virkemidler. Vi tror at disse tre virkemidlene samlet har vært avgjørende bidrag for resultatet. Bortfall av ett eller flere av virkemidlene ville antakelig ikke gitt samme utbytte. Videre kompetanseheving i kommunene bør holde fast ved denne erfaring. En ”ny kurs” er ikke bare ”nye kurs”, men kombinasjon av virkemidler der særlig veiledning i klasserommet bidrar til endringer.

Sett fra prosjektgruppa og PP- tjenestens side er prosjektet fremdeles ikke selvgående. Derfor vil det være av stor betydning at skoleledelse og PP – tjenesten fortsetter å følge opp og etterspørre den kompetanse og de arbeidsmåter som ble utviklet gjennom prosjektet.

Det er viktig å ta høyde for at endringer tar tid, og det er lett å miste fokus. Innføring av kunnskapsløftet (LK-06) samt andre prosjektsatsninger kan for tidlig pense tidligere satsninger – som lese- og skriveprosjektet - inn på et sidespor.

Det kan være ulike syn på bruk av kartleggingsprøver, men slik prøvene er brukt i dette prosjektet synes de å ha vært et svært nyttig verktøy for å kvalitetssikre lese- og skriveopplæringen.

Den positive trenden i 2. klassingenes leseferdighet deler prosjektkommunene med landet for øvrig. Resultatene fra ”Kartlegging av leseferdighet våren 2006” som Lesesenteret har utført på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet viser at kartleggingsprøven for 2. trinn ikke lenger er vanskelig nok til å fange opp elever i risikozonen og differensierer for lite til å kunne bidra til tilpasset opplæring for alle elevene. Utdanningsdirektoratet har derfor gitt Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger i oppdrag å revidere prøven i tråd med de nye læreplanene. Den nye prøven piloteres våren 2007, og skal brukes i den obligatoriske kartleggingen på 2. trinn.¹⁶

Vi vil anbefale at bruken av kartleggingsprøvene på andre årstrinn fortsettes i tråd med den praksis som har utviklet seg i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg. Kartleggingsprøver kan ha svakheter ved at de finner fram til mangler og avvik som kan være vanskelig å omsette i en konstruktiv praksis for eleven. Det er viktig å fastholde at en kartlegging gir et bilde av sterke og svake sider. Ved å sette fokus på de sterke sider, det eleven kan, vil skolen bedre kunne hjelpe eleven fram. Dette er et dynamisk samspill mellom lærer og elev der kartlegging, tiltak og elevens reaksjon på sin undervisningssituasjon er det som hjelper eleven til å mestre.

Det er også viktig å holde tak i den igangsatte videreføring av lese- og skriveprosjektet til 5. – 7. klasse, samt å følge denne videre også på ungdomstrinnet.

Samtidig er det viktig at den enkelte skole som har deltatt i prosjektet ikke mister de ”sentrale” og ”lokale” obligatoriske tiltak som er skrevet inn i planen

---

¹⁶http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/rapport leseferdighet_varen_2006.pdf

for lese- og skriveopplæring. Vi vil anbefale at det utvikles plan for lese- og skriveopplæring for hele grunnopplæringen (1. – 10. klasse).

Et viktig videreføringstiltak i prosjektet vil være å satse på språkutviklingstiltak i alder før skolestart. Prosjektkommunene vurderes å ha et svært godt grunnlag for å følge opp anbefalingene fra St. Meld. 16 (2006-07) om tidlig språkstimulering for alle barn i pkt 6.2.1¹⁷, der det heter

God språkutvikling i tiden før skolestart er av stor betydning for senere læring. Det reduserer behovet for spesialundervisning i skolen og har betydning for utvikling av barnas sosiale kompetanse. Forskning viser at det er samfunnsøkonomisk lønnsomt å investere i ferdighetsstimulerende tiltak før skolealder. For hver krone fellesskapet bruker på slike tiltak, får samfunnet mellom 1,4 og 4,5 kroner tilbake, noe som gir en avkastning på mellom 40 og 350 prosent. Det laveste anslaget tar bare hensyn til positive inntektseffekter for individene som deltar i tiltakene, mens det høyeste anslaget også tar hensyn til positive effekter for samfunnet, som for eksempel mindre kriminalitet og lavere utgifter til spesialundervisning, sosialhjelp og helsetjenester. Effekten av tiltakene øker jo tidligere de blir satt inn, og jo mer omfattende de er. Effekten er størst for barn som i utgangspunktet har lav sannsynlighet for å lykkes i utdanningssystemet.

Stortingsmeldingen trekker også fram helsestasjon som en instans for kartlegging av behov for tidlig innsats. Hovedpoenget er at hjelpen i mange tilfelle kommer for sent.

---

¹⁷ Stortingsmeldingen bygger her på rapporten fra Bremnes, R., Falch, T. og Strøm, B. (2006). Samfunnsøkonomiske konsekvenser av ferdighetsstimulerende førskoletiltak. SØF-rapport nr.04/06. Det kan avgjøres føres motforestillinger til tanken om barn som investeringsobjekt, men dette krever en annen drøfting.

Vi har ikke i denne evaluering gått nærmere inn på at prosjektet omhandler både lese- og skriveopplæring. Det har vært naturlig at leseopplæring har vært fokusert. Skriveopplæringen må imidlertid ikke glemmes. Bråten (1994)¹⁸ framhever at selv om det eksisterer en betydelig sammenheng mellom lesing og skrivning med hensyn til delferdigheter og/eller prosesser som utnyttes så er det ikke tilstrekkelig å begrense undervisning til lesing og regne med at skriveferdigheter nærmest vil følge av seg selv. Han argumenterer for en oppprioritering av skriveopplæringen.

De som skal tilegne seg gode skriveferdigheter, enten det dreier seg om avanserte staveferdigheter eller effektiv meningskonstruksjon, må ikke bare kunne lese godt, de må i tillegg lære seg til å lese på en bestemt måte. I prinsippet kan denne bestemte formen for lesing innebære at leseren også retter sin oppmerksomhet mot informasjon som er overflødig med tanke på god avkoding og forståelse.(Bråten 1994:53)

Satsningen på lese- og skriveopplæring er ikke et originalt prosjekt. På en måte er det som det heter i tittelen på en tidligere prosjektrapport ”modeller på reise”¹⁹ I utgangspunktet for prosjektet i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg er tilsvarende prosjekt i Nord-Østerdal kommuner og Skedsmo kommune nevnt. De er ikke de eneste kommuner som har hatt en tilsvarende satsning. Dette gjør ikke det som er gjort i Hobøl, Skiptvet og Spydeberg mindre viktig. Det er de lokale forhold som bestemmer og legger rammene om et prosjekt, og her er det gjort et solid arbeid slik vi har vurdert det.

---

¹⁸ Bråten, I. (1994) Skriftspråkets psykologi. Om forholdet mellom lesing og skrivning. Kristiansand: Høyskoleforlaget A.S.

¹⁹ Ludvigsen, S.R. og Rasmussen, I. (2006). Modeller på reise. Digital kompetanse nr.3: 227-252.

Vi vil også peke på den betydning som samarbeidet med høgskolen i Østfold har hatt. Særlig gjelder det i forhold til kompetanseheving i kurs og veiledning, men også tror vi at en ekstern evaluering har bidratt til å gjøre at prosjektet har blitt fulgt opp i så stor grad av de sentrale aktører i prosjektet.

Det er imidlertid de dyktige lærere som i samarbeid med en PP – tjeneste som har satset systemorientert som så langt har bidratt til et vellykket prosjekt.

Referanser

- Baklien, B. (1987). Evaluering i praksis. Norsk pedagogisk tidsskrift nr.5.
- Bremnes, R., Falch, T. og Strøm, B. (2006). Samfunnsøkonomiske konsekvenser av ferdighetsstimulerende førskoletiltak. SØF-rapport nr.04/06. Senter for økonomisk forskning, NTNU.
- Bråten, I. (red) (2007). Leseforståelse. Lesing i kunnskapssamfunnet – teori og praksis. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Bråten, I. (1994) Skriftspråkets psykologi. Om forholdet mellom lesing og skriving. Kristiansand: Høyskoleforlaget A.S.
- Engen, L. (2005). Kartlegging av leseferdighet på småskoletrinnet; hvordan, hva og hvorfor. Om bruk og tolkning av ”Kartleggingsprøven i lesing for 2. klasse”. I: Skjong, S. (red). GLSM. Grunnleggjande lese-, skrive- og matematikkopplæring. Oslo: Det norske Samlaget.
- Engen, L. med flere (2007). Leseferdighet på andre årstrinn. Våren 2006. Delrapport. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/rapport_leseferdighet_varen_2006.pdf²⁰
- Engen, L., Begnum, A.C., Solheim, R.G. (2005). Leseferdighet på 2. årstrinn våren 2005. Delrapport. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Rapport_2_klasse.pdf
- Frost, J., Sørensen, P.M., Bone, W., Dolva, K.P. (2005). Leselærerprosjektet i Skedsmo 2004 – 05. Effekten av et lesemetodisk opplegg på årstrinn 3 for elever under kritisk grense. Spesialpedagogikk nr.9: 45 – 59.
- Iglum, L.R. (2001). Samtak, utviklingsarbeid og de utfordrende elevene. Spesialpedagogikk nr.8: 16 – 19.
- Lie, A. (2000). Leselæring og lese- og skrivevanskar i eit oppgåveanalytisk perspektiv. Høgskolen i Østfold

---

²⁰ Alle henviste nettadresser er aktive pr. 30. August 2007

Ludvigsen, S.R. og Rasmussen, I. (2006). Modeller på reise. Digital kompetanse nr.3: 227-252.

Møller, J.(2007). ”Kvalitet i anerkjente skoler”. Foredrag ved konferanse om pedagogisk ledelse. Rica Hell, Stjørdal 5.- 6. Februar 2007
http://skoleledelse.no/lks/mer/Jorunn_Moller.pdf

Nielsen, J.Chr m.fl. (1995). Lærerveiledning til Setningsleseprøvene SL60 og SL 40. Oversatt og bearbeidet utgave av SL-Vejledning fra Dansk Psykologisk Forlag. Stavanger: Senter for leseforskning.

Prosjekt ”Forebygging av lese- og skrivevansker på småskoletrinnet” i Nord-Østerdal, 1998 – 2003. Pedagogisk – psykologisk tjeneste for Nord – Østerdal i faglig samarbeid med Bredtvet kompetansesenter. Prosjektrapport Tynset, 2003.

Pressley, M. (2006, April 29) What the future of reading research could be. Paper presented at the International Reading Association’s Reading Research 2006, Chicago, Illinois.

Solheim, R.G. med flere (2005) Leseferdighet i 2. og 7. klasse skoleåret 2003/2004 og oppsummering av resultatene for skoleårene 2001-2002, 2002-2003 og 2003 – 2004. Stavanger: Nasjonalt Senter for leseopplæring og leseforskning, Universitetet i Stavanger.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Leseferdighet_pa_2_og_7_trinn.pdf

Solli, K-A. og Lie,A. (2004) Prosjekt lese- og skriveopplæring: et samarbeid mellom PP – tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold. Evaluering av prosjektet: første delrapport desember 2003. Halden: Høgskolen i Østfold. Rapport 2004:4.

Solli, K-A. og Lie,A.(2006) Prosjekt lese- og skriveopplæring: et samarbeid mellom PP – tjenesten, kommunene Hobøl, Skiptvet og Spydeberg og Høgskolen i Østfold. Evaluering av prosjektet: andre delrapport august 2006. Halden: Høgskolen i Østfold. Rapport 2006:2.

St.meld.nr.16 (2006 – 2007). ...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring. Kunnskapsdepartementet.

Utdanningsdirektoratet.(2006) ”Gi rom for lesing!”. Status april 2006.
http://www.utdanningsdirektoratet.no/upload/Rapporter/Gi_rom_for_lesing_ST_ATUS_2006.pdf